

*Załącznik
do uchwały nr VIII/26/11
Rady Gminy Rogowo
z dnia 26 lipca 2011 r.*

Program Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo

Opracował:
Andrzej Ciborski

Czerwiec 2011

Spis treści:

1.	Wstęp	2
2.	Zawartość Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo	3
3.	Cele gminnego programu	3
4.	Zadania gminnego programu	4
5.	Podstawowe informacje o gminie Rogowo	4
6.	Charakterystyka azbestu i jego szkodliwość dla zdrowia i życia ludzi	5
7.	Zastosowanie azbestu i wyrobów zawierających azbest oraz ich klasyfikacja .	7
8.	Zanieczyszczenie środowiska azbestem	13
9.	Występowanie azbestu i wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Rogowo	14
9.1.	Gminna baza danych o lokalizacji, ilości i stanie istniejących wyrobów zawierających azbest	14
9.2.	Ilość i rodzaj wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Rogowo	15
9.3.	Rodzaj i ilość obiektów, na których użytkowane są wyroby zawierające	17
9.4.	Stan wyrobów zawierających azbest	17
9.5.	Ilość nieruchomości, na których znajdują się wyroby zawierające azbest i stan prawny tych nieruchomości	17
10.	Zasady właściwego postępowania przy użytkowaniu wyrobów zawierających azbest, usuwaniu tych wyrobów oraz postępowania z odpadami, które powstały w wyniku suwania wyrobów zawierających azbest	17
10.1.	Użytkowanie azbestu i wyrobów zawierających azbest	17
10.2.	Usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów - obowiązki i postępowanie właścicieli i zarządców	20
10.3.	Usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów - obowiązki i postępowanie wykonawcy planującego usuwać wyroby zawierające azbest przed rozpoczęciem tych prac	22
10.4.	Usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów - obowiązki i postępowanie wykonawcy podczas usuwania wyrobów zawierające azbest ..	25
10.5.	Transport odpadów zawierających azbest	30
10.6.	Unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest	32
11.	Składowiska odpadów zawierających azbest najbliższe położone gminy Rogowo	34
12.	Zadania szczegółowe przewidziane do realizacji w ramach programu, ich harmonogram i koszt realizacji	35
12.1.	Zadania związane z prowadzeniem gminnej bazy danych o lokalizacji, ilości i stanie istniejących wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Rogowo .	35
12.2.	Zadania w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest	36
12.3.	Działania edukacyjno-informacyjne	38
12.4.	Aktualizacja programu	39
12.5.	Monitoring realizacji programu	39
13.	Całkowite koszty realizacji programu	40
14.	Zarządzanie realizacją programu	41
15.	Źródła finansowania realizacji programu	41
15.1.	Źródła finansowania realizacji programu stanowiące środki własne	41
15.2.	Źródła finansowania realizacji programu pochodzące ze środków zewnętrznych	41
16.	Wybrane akty prawne dotyczące problematyki azbestu	46
17.	Załączniki do programu	48

1. Wstęp

Rada Ministrów uchwałą nr 122/2009 z dnia 14 lipca 2009 r. przyjęła Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032. Program ten zmieniony został nowelą przyjętą uchwałą Rady Ministrów nr 39/2010 z dnia 15 marca 2010 r. Program opracowano w celu sukcesywnego usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Polski, szczególnie z budownictwa, minimalizacji negatywnych skutków zdrowotnych spowodowanych obecnością azbestu na terytorium kraju oraz likwidacji szkodliwego oddziaływania azbestu na środowisko. Realizacja tego Programu wymaga zaangażowania i współpracy wielu organów państwowych, jednostek samorządu terytorialnego, licznych instytucji, a także całego społeczeństwa.

Opracowanie niniejszego dokumentu związane jest z realizacją zapisów zawartych w Programie Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032. Krajowy Program przewiduje, że gminne programy usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest powinny zostać stworzone do 2015 r.

Główne założenia rządowego Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032:

Główne cele Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032 to:

- usunięcie z terenu kraju wyrobów zawierających azbest i ich odpowiednie unieszkodliwienie,
- minimalizacja negatywnych skutków zdrowotnych spowodowanych obecnością azbestu na terytorium kraju,
- likwidacja szkodliwego oddziaływania azbestu na środowisko.

Cele będą realizowane aż do roku 2032, w którym to roku zakładane jest oczyszczenie terenu Polski z azbestu i wyrobów zawierających azbest.

Program grupuje zadania przewidziane do realizacji na poziomie centralnym, wojewódzkim i lokalnym, w pięciu blokach tematycznych:

- zadania legislacyjne,
- działania edukacyjno-informacyjne: szkolenia pracowników administracji rządowej i samorządowej, opracowywanie materiałów szkoleniowych, promocja nowych technologii unieszkodliwiania włókien azbestowych, organizacja seminariów, konferencji kongresów i udział w nich,
- zadania w zakresie usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z obiektów budowlanych, w tym z obiektów użyteczności publicznej, terenów byłych producentów wyrobów azbestowych, oczyszczania terenów nieruchomości, budowy składowisk oraz instalacji do unicestwiania włókien azbestowych,
- monitoring realizacji Programu przy pomocy elektronicznego systemu informacji przestrzennej,
- działania w zakresie oceny narażenia i ochrony zdrowia.

Oszacowano, że na terenie kraju na stan z roku 2008 znajdowało się w użytkowaniu jeszcze ok. 14,5 mln ton wyrobów zawierających azbest. Taką więc ilość wyrobów zawierających azbest należy usunąć i w odpowiedni sposób unieszkodliwić do końca 2032 r. W latach od 2003 do 2008 usunięto zaledwie ok. 1 mln ton.

Całkowity koszt realizacji Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu w latach 2009-2032 zakładany jest na kwotę ok. 40,4 mld zł, na którą składają się:

- środki własne właścicieli nieruchomości,

- środki inwestorów,
- środki z budżetu państwa
- środki jednostek samorządu terytorialnego.

Zadania wynikające z Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032 powinny być realizowane między innymi na poziomie lokalnym przez samorząd gminny, do zadań, którego w pierwszej kolejności należy stworzenie gminnego programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest.

2. Zawartość Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo:

Niniejszy Program Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo opisuje główne mechanizmy usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Rogowo przy uwzględnieniu obowiązujących przepisów w tym zakresie.

Celem programu jest doprowadzenie do całkowitego usunięcia z terenu gminy Rogowo wyrobów zawierających azbest i poddania ich unieszkodliwieniu w sposób bezpieczny dla mieszkańców gminy Rogowo jak i środowiska przyrodniczego gminy.

Opracowany Programie Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest zawiera informacje dotyczące między innymi:

- przyjętych celów programu,
- założonych zadań programu,
- właściwości azbestu i jego szkodliwego wpływu na zdrowie człowieka,
- charakterystyki wyrobów, w których wykorzystywany jest azbest,
- ilości wyrobów zawierających azbest znajdujących się na terenie gminy Rogowo,
- warunków bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest,
- warunków bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest,
- sposobów bezpiecznego gospodarowania odpadami powstałymi w wyniku usuwania wyrobów zawierających azbest,
- harmonogramu realizacji zadań i ich kosztów,
- sposobów monitorowania realizacji programu,
- możliwych źródeł finansowania realizacji programu.

Gminny Program Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest jest spójny z założeniami rządowego Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032.

3. Cele gminnego programu

Realizacja Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo została zaplanowana na lata 2011-2032, a więc Program ten realizowany będzie przez okres 22 lat.

Główne cele niniejszego programu:

- 1) Usunięcie wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Rogowo i oczyszczenie obszaru gminy z azbestu.
- 2) Poddanie unieszkodliwieniu wszystkich usuniętych z terenu gminy Rogowo wyrobów zawierających azbest.

- 3) Zlikwidowanie szkodliwego oddziaływania azbestu na zdrowie i życie mieszkańców gminy Rogowo i na środowisko terenu gminy Rogowo.

Cele te będą realizowane aż do końca 2032 roku, w którym to roku zakładane jest oczyszczenie terenu gminy Rogowo z azbestu i wytrobów zawierających azbest.

Cele te osiągnane będą tylko wówczas, gdy wzajemnie uzupełniające się zadania realizowane będą na trzech poziomach, tj. na poziomie centralnym, na poziomie wojewódzkim i na poziomie lokalnym, czyli powiatowym i gminnym.

4. Zadania gminnego programu

Program Usuwania Azbestu i Wytrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo zakłada realizację następujących zadań:

- 1) Bieżące uzupełnianie i aktualizowanie szczegółowej bazy danych o lokalizacji, ilości, stanie istniejących wytrobów zawierających azbest na terenie gminy Rogowo.
- 2) Bezpieczne usuwanie z terenu gminy Rogowo wytrobów zawierających azbest podlegających obowiązkowemu usunięciu i oczyszczanie obszaru gminy Rogowo z tych wytrobów.
- 3) Przekazywanie wszystkich wytworzonych w wyniku usuwania wytrobów zawierających azbest odpadów niebezpiecznych zawierających azbest do odpowiedniego unieszkodliwiania.
- 4) Likwidowanie zagrożenia dla zdrowia lub życia ludzi oraz dla środowiska spowodowanego występowaniem wytrobów zawierających azbest.
- 5) Organizowanie szkoleń dla osób zajmujących się problematyką związaną z usuwaniem azbestu w zakresie przepisów i procedur obowiązujących przy działaniach związanych z usuwaniem wytrobów zawierających azbest i w kontaktach z azbestem.
- 6) Prowadzenie działalności informacyjno-popularyzacyjnej na temat szkodliwości azbestu i bezpiecznego postępowania z wytrobami zawierającymi azbest oraz prawidłowego ich usuwania.
- 7) Przeprowadzanie okresowej weryfikacji i aktualizacji Programu.
- 8) Monitorowanie realizacji Programu, w tym przede wszystkim monitorowanie ilości usuwanych wytrobów zawierających azbest i sposobu ich unieszkodliwiania.
- 9) Prowadzenie działań w kierunku pozyskania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych dla wsparcia usuwania wytrobów zawierających azbest i ich unieszkodliwiania.

Zadania te realizowane będą ze środków publicznych i prywatnych.

5. Podstawowe informacje o gminie Rogowo

Gmina Rogowo położona jest we wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie rypińskim, w jego południowej części.

Najbliżej położony ośrodek miejski to miasto powiatowe Rypin liczące ok. 18 tys. mieszkańców.

Gmina Rogowo zajmuje obszar o powierzchni 139,8 km².

Zamieszkuje ją 4982 osób.

Średnia gęstość zaludnienia wynosi zatem 35,6 osoby/km².

W skład gminy wchodzi 28 miejscowości skupionych w ramach 22 sołectw.

Tabela 1. Wykaz sołectw gminy Rogowo z podaną liczbą mieszkańców (stan na 31.05.2011; źródło: gminny rejestr ewidencji ludności)

L.p.	Sołectwo	Miejscowości w ramach sołectwa	Liczba mieszkańców	
			w sołectwie	w poszczególnych miejscowościach
1.	Borowo	Borowo	162	162
2.	Brzeszczki Duże	Brzeszczki Duże	133	133
3.	Brzeszczki Małe	Brzeszczki Małe	106	106
4.	Charszewo	Charszewo	95	95
5.	Czumsk Duży	Czumsk Duży	279	279
6.	Czumsk Mały	Czumsk Mały	218	114
		Szczerby		104
7.	Huta	Huta	136	136
8.	Huta Chojno	Huta Chojno	156	156
9.	Kobrzyniec	Nowy Kobrzyniec	372	137
		Stary Kobrzyniec		235
10.	Kosiory	Kosiory	196	116
		Zamość		80
11.	Lasoty	Lasoty	272	272
12.	Nadróż	Nadróż	576	576
13.	Narty	Narty	82	82
14.	Pinino	Pinino	139	139
15.	Pręczki	Pręczki	268	268
16.	Rogowo	Rogowo	609	609
17.	Rogówko	Rogówko	87	87
18.	Rojewo	Rojewo	329	270
		Lisiny		59
19.	Ruda	Ruda	55	55
20.	Sosnowo	Sosnowo	316	316
21.	Świeżawy	Świeżawy	264	176
		Karbowizna		88
22.	Wierzchowiska	Wierzchowiska	132	66
		Rumunki Likieckie		66
Ogółem:			4982	4982

Przez teren gminy Rogowo przebiegają 2 drogi wojewódzkie, tj. droga wojewódzka Rypin – Lipno oraz droga wojewódzka Rypin-Sierpc. Łącznie w obrębie gminy Rogowo długość dróg wojewódzkich wynosi prawie 16 km. Długości dróg powiatowych wynosi 47,5 km, natomiast dróg gminnych wynosi ok. 120 km.

Gmina Rogowo jest typową gminą wiejską, gdzie rolnictwo jest głównym kierunkiem rozwoju gminy. Na terenie gminy funkcjonuje 1034 gospodarstw rolnych.

6. Charakterystyka azbestu i jego szkodliwość dla zdrowia i życia ludzi

Azbesty są minerałami naturalnie występującymi w przyrodzie, krystalizujących się w postaci cienkich, wydłużonych monokryształów, których długość może niekiedy dochodzić do kilkudziesięciu centymetrów, występujących w postaci włóknistych skupień. Pod względem chemicznym są uwodnionymi krzemianami magnezu, żelaza, wapnia i sodu.

Rozróżnia się 6 odmian azbestów skupionych w dwóch grupach:

- azbesty serpentynowe,
- azbesty amfibolowe.

Najpowszechniejsze odmiany azbestów to:

- azbest krokidolitowy (azbest niebieski) – należy do grupy azbestów amfibolowych, ma najkorzystniejsze właściwości mechaniczne, przez co był najchętniej wykorzystywany w przemyśle; jest najbardziej szkodliwy, rakotwórczy i mutagenny - najwcześniej wycofany z użytkowania bo już w latach 80 – tych,
- azbest amozytowy (azbest brązowy) – należy do grupy azbestów amfibolowych, szkodliwość jego określa się jako pośrednią między krokidolitem i chryzotylem; ma włókna sztywniejsze i mniej giętkie w porównaniu z chryzotylem; w zasadzie niespotykany w wyrobach produkowanych w Polsce, szerokie zastosowanie znalazł w wyrobach Europy Zachodniej, często do tynków i natrysków ogniochronnych;
- azbest chryzotylowy (azbest biały) – należy do grupy azbestów serpentynowych, odporny na działanie czynników chemicznych, wysokich temperatur oraz na ścieranie, a także bardzo słabo przewodzi ciepło i elektryczność, znalazł bardzo duże zastosowanie, głównie do wyrobu tkanin ogniotrwałych, okładzin ciernych, szczęk hamulcowych, farb ogniotrwałych, materiałów izolacyjnych oraz niepalnych materiałów budowlanych, w tym wyrobów azbestowo-cementowych.

Azbest znalazł szerokie zastosowanie w przemyśle dzięki swoim właściwościom i niewątpliwym zaletom, takim jak:

- niepalność (odporność na wysokie temperatury) – temperatura topnienia chryzotyłu wynosi 1500-1550°C, natomiast amfiboli 930-1150°C,
- odporność na niskie temperatury,
- odporność na czynniki chemiczne (kwasy i zasady),
- wysoka wytrzymałość mechaniczna,
- wytrzymałość na rozciąganie i zgniatanie,
- elastyczność,
- odporność na wodę morską,
- niskie przewodnictwo cieplne i elektryczne,
- łatwość łączenia się z innymi materiałami (cement, tworzywa sztuczne),
- możliwość przedzenia włókien,
- dobre właściwości sorpcyjne.

Pomimo, iż występowanie azbestu w przyrodzie jest stosunkowo powszechne, tylko w kilku miejscach na świecie prowadzona była eksploatacja azbestu na skalę przemysłową. Polska nie eksploatowała złóż azbestu.

Chorobotwórcze działanie azbestu powstaje w wyniku wdychania włókien, zawieszonych w powietrzu. Szczególną cechą azbestu jest to, że włókna gromadzą się i pozostają w tkance płucnej w ciągu całego życia. Zmiany chorobowe mogą pojawić się po kilku lub nawet kilkudziesięciu latach. **Dopóki włókna nie są uwalniane do powietrza i nie występuje ich wdychanie, wyroby z udziałem azbestu nie stanowią zagrożenia dla zdrowia.**

Największe zagrożenie dla organizmu ludzkiego stanowią włókna respirabilne, to znaczy takie, które mogą występować w trwałej postaci w powietrzu i przedostawać się z wdychanym powietrzem do pęcherzyków płucnych.

Mimo istnienia normatywów higienicznych dla stężenia włókien azbestu w powietrzu nie określono dawki progowej pyłu dla działania rakotwórczego azbestu. Pomiędzy pierwszym narażeniem, a pojawieniem się objawów chorobowych związanych z ekspozycją na azbest, najczęściej mija stosunkowo długi okres czasu, co oznacza, że aktualnie wykrywane są skutki zdarzeń, które miały miejsce nawet 40 lat temu.

Narażenie zawodowe na pył azbestowy może być przyczyną następujących chorób układu oddechowego:

- pylicy azbestowej (azbestozy),
- łagodnych zmian opłucnowych,
- raka płuc (najpowszechniejszego nowotworu złośliwego, powodowanego przez azbest),
- międzybłoniaków opłucnej i otrzewnej czyli nowotworów o wysokiej złośliwości.

Istnienie w chwili obecnej bardzo dużego ryzyka narażenia na kontakt z pyłem azbestowym spowodowane jest przede wszystkim poprzez:

- niewłaściwe składowanie odpadów azbestowych, prowadzące do zanieczyszczenia powietrza wywiewanym z powierzchni wyrobów zawierających azbest pyłem azbestowym,
- użytkowanie wyrobów azbestowych, prowadzące do zanieczyszczenia powietrza pyłem azbestowym np: w wyniku korozji i mechanicznych uszkodzeń płyt azbestowo-cementowych, ścierania tarcz sprzęgłowych i hamulcowych,
- niewłaściwe usuwanie z dachów i elewacji wyrobów zawierających azbest,
- emisję pyłów azbestowych z urządzeń grzewczych, wentylacyjnych, klimatyzacyjnych i izolacji zawierających azbest.

Dla uniknięcia groźby chorób, organizm nie powinien być ekspozowany na powietrze znacznie zanieczyszczone pyłami azbestowymi. Ekspozycja nieznaczna, przypadkowa, wydaje się nieunikniona, tak z uwagi na rozpowszechnienie wyrobów azbestowych, będących w powszechnym użyciu, jak z powodu konsekwencji tego rozpowszechnienia - stałej obecności zmiennych, na ogół niewielkich poziomów pyłów azbestu, występujących w powietrzu atmosferycznym w sposób naturalny.

Na terenie gminy Rogowo występują dwa rodzaje narażenia na pyły azbestowe, a mianowicie ekspozycja:

- zawodowa: związana z pracą w warsztatach samochodowych, a przede wszystkim związana z pracą przy usuwaniu wyrobów i materiałów zawierających azbest,
- środowiskowa: związana z występowaniem azbestu w powietrzu atmosferycznym.

Nie ma dowodów świadczących o tym, że azbest spożyty w wodzie jest szkodliwy dla zdrowia. Zarówno raport WHO jak i stanowisko Państwowego Zakładu Higieny są w tej sprawie jednoznaczne. Dlatego zastępowanie rur azbestowo-cementowych znajdujących się w instalacjach ziemnych wyrobami bezazbestowymi powinno następować sukcesywnie, w miarę technicznego zużycia lub w przypadku woli wymiany na rury bezazbestowe.

7. Zastosowanie azbestu i wyrobów zawierających azbest oraz ich klasyfikacja

Na teren Polski sprowadzono po 1945 r. ok. 2 mln ton azbestu. Szacuje się, że 85% tego azbestu zużyte zostało do produkcji wyrobów azbestowo-cementowych, zwłaszcza płyt płaskich i falistych. Produkcja tych płyt w Polsce trwała do 28 września 1998 r. Ustawa o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest zakazała produkcji wyrobów zawierających azbest, wprowadzania na terytorium Rzeczypospolitej Polski azbestu i wyrobów zawierają-

cych azbest oraz zakazała ich obrót od dnia 28 marca 1999 r. W Unii Europejskiej stosowanie azbestu zostało zakazane z dniem 1 stycznia 2005 r. Mimo tego, że ustawa zapobiegła dalszemu stosowaniu i wytwarzaniu wyrobów zawierających azbest, pozostały problemy obecności w środowisku ogromnych ilości wyrobów azbestowo-cementowych, które ulegając degradacji stanowią źródło ciągłej emisji włókien azbestu do powietrza.

Azbest stosowano w produkcji wielu wyrobów przemysłowych, głównie do produkcji wyrobów budowlanych, szczególnie płyt dachowych i elewacyjnych, a także do produkcji rur, kształtek do kanałów wentylacyjnych, instalacyjnych, wyrobów tekstylnych, mas ogniotrwałych i uszczelniających.

Wyroby zawierające azbest, w tym przede wszystkim płyty azbestowo-cementowe, charakteryzują się bardzo długą trwałością. Okres trwałości płyt azbestowo-cementowych określa się na około 30 lat. Dlatego też z uwagi na wieloletnią trwałość tych wyrobów oraz z uwagi na dużą ilość tych wyrobów i wysokie koszty ich usuwania, plany usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest mogą być tak bardzo rozszerzone w czasie.

Klasy azbestu

Stosowane wyroby zawierające azbest zostały podzielone, w zależności od zawartości azbestu, stosowanego spoiwa oraz gęstości objętościowej, na dwie klasy:

- 1) Klasa I (tzw. „miękkie”) - obejmuje wyroby azbestowe o gęstości mniejszej od 1000 kg/m³, zawierające powyżej 20% azbestu (do 100% azbestu). Wyroby te łatwo ulegają uszkodzeniom mechanicznym, czemu towarzyszy znaczna emisja włókien azbestu do otoczenia, a więc stwarzają duże narażenie na azbest. W tej grupie najczęściej stosowane były wyroby tekstylne z azbestu, używane przez pracowników w celach ochronnych, koce gaśnicze, szczeliwa plecione, tektury uszczelkowe, materiały i wykładziny cierne, masy azbestowe natryskowe.
- 2) Klasa II (tzw. „twarde”) obejmuje wyroby azbestowe o gęstości objętościowej powyżej 1000 kg/m³, zawierające poniżej 20% azbestu. W wyrobach tych włókna azbestowe są mocno związane i właśnie w przypadku mechanicznego uszkodzenia, np: pęknięcia, ma miejsce stosunkowo niewielka emisja azbestu do otoczenia w porównaniu z wyrobami klasy I. Stwarzają więc mniejsze narażenie na azbest. Niebezpieczeństwo dla zdrowia ludzi i środowiska stwarza przede wszystkim mechaniczna obróbka tych wyrobów oraz rozbijanie w wyniku zrzucania w trakcie prac remontowych. Wyroby z klasy II były wykorzystane przede wszystkim do produkcji płyt azbestowo-cementowych jako materiał budowlany, otrzymywany w wyniku prasowania mieszaniny cementu z włóknami azbestowymi, głównie w postaci płyt płaskich, falistych oraz rur azbestowo-cementowych.

Zakres stosowania wyrobów zawierających azbest

Zakres stosowania w Polsce wyrobów zawierających azbest przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela nr 2. Zakres zastosowania wyrobów zawierających azbest:

L.p.	Rodzaj wyrobu zawierającego azbest	Zastosowanie	Klasa wyrobu
1.	Masy azbestowe natryskowe	- izolacja ognioochronna konstrukcji stalowych i przegród budowlanych - izolacja akustyczna obiektów użyteczności publicznej	I
2.	Sznury	- piece przemysłowe wraz z kanałami spalin, - nagrzewnice,	I

		– rekuperatory, – kominy przemysłowe	
3.	Tektura azbestowa	– izolacja termiczna i uszczelnienia w instalacjach przemysłowych, aparaturze kontrolno-pomiarowej i laboratoryjnej	I
4.	Płyty azbestowo-kauczukowe	– uszczelnianie urządzeń przemysłowych pracujących w środowisku agresywnym	I
5.	Wyroby tekstylne z azbestu (rękawice i tkaniny azbestowe)	– ochrona pracowników	I
6.	Masa lub tektura azbestowa	– drobne urządzenia w gospodarstwach domowych, np: żelazka, płytki kuchenne, piece akumulacyjne	I
7.	Materiały i wykładziny cierne zawierające azbest	– hamulce i sprzęgła	I
8.	Masy ogniodporne zawierające azbest	– piece przemysłowe wraz z kanałami spalin	I
9.	Płyty azbestowo-cementowe faliste i gąsiory	– pokrycia dachowe, balkony	II
10.	Płyty azbestowo-cementowe płaskie prasowane	– ściany osłonowe – ściany działowe – elewacje zewnętrzne – osłona ścian przewodów windowych, szymbów wentylacyjnych i instalacyjnych, – chłodnie kominowe – chłodnie wentylatorowe	II
11.	Płyty azbestowo-cementowe płaskie „karo”	– pokrycia dachowe – elewacje zewnętrzne	II
12.	Płyty azbestowo-cementowe suchoformowane „kolorys”, „acekol” i inne	– elewacje zewnętrzne – osłony kanałów wentylacyjnych i klimatyzacyjnych – ściany działowe	II
13.	Rury azbestowo-cementowe (bezcisnieniowe i ciśnieniowe)	– przewody kanalizacyjne i wodociągowe – rynny spustowe na śmieci – przewody kominowe	II
14.	Otuliny azbestowo-cementowe	– izolacja urządzeń ciepłowniczych i innych przemysłowych	II
15.	Kształtki azbestowo-cementowe budowlane	– przewody wentylacyjne – podokienniki – osłony rurociągów ciepłowniczych – osłony kanałów spalinowych i wentylacyjnych	II
16.	Kształtki azbestowo-cementowe elektroizolacyjne	– przegrody izolacyjne w aparatach i urządzeniach elektrycznych	II
17.	Płytki PCV	– podłogi w blokach mieszkalnych	II
18.	Płyty azbestowo-cementowe konstrukcyjne ogniodporne	– osłony ogniodporne i przeciwpożarowe w budynkach przemysłowych (kotłownie) – izolacja urządzeń grzewczych – grodzie przeciwogniowe w okrętownictwie	I lub II

Uwaga:

- klasa I obejmuje wyroby tzw. „miękkie” zawierające powyżej 20% azbestu i stwarzające duże narażenie na azbest,
- klasa II obejmuje wyroby tzw. „twarde” zawierające poniżej 20% azbestu i na skutek utwardzenia cementem stwarzające mniejsze narażenie na azbest

Klasyfikacja wyrobów zawierających azbest

W celu przeprowadzania w sposób jednolity inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest opracowano klasyfikację wyrobów zawierających azbest, którą należy stosować przy określaniu rodzaju poddawanych inwentaryzacji wyrobów. W ramach opracowywania klasyfikacji nadano poszczególnym grupom wyrobów zawierających azbest, obejmujących powszechnie wykorzystywane wyroby zawierające azbest, kody od W1 do W11, jak również wydzielono z grupy o kodzie W11 „Inne wyroby zawierające azbest” oddzielne podgrupy o kodach W11.1 do W11.9.

Prawidłowe przyporządkowanie inwentaryzowanych wyrobów zawierających azbest do poszczególnych, wymienionych w zestawieniu grup wyrobów, wymaga znajomości podstawowych właściwości i parametrów technicznych tych wyrobów. W związku z powyższym dla ułatwienia działań związanych z inwentaryzacją wyrobów zawierających azbest i zapewnienia jednoznaczności odpowiednich zapisów wskazane jest zapoznanie się z przedstawionymi charakterystykami wyrobów zawierających azbest wchodzących w skład poszczególnych grup (rodzajów) wyrobów.

W ramach charakterystyki wyrobów zawierających azbest poza przedstawieniem ich parametrów technicznych omówiono sposoby i miejsca stosowania (wykorzystywania) tych wyrobów. Zamieszczone zostały również dane odnośnie rodzajów azbestu wykorzystywanych do wytwarzania poszczególnych wyrobów.

Przedstawiona poniżej kompleksowa charakterystyka wyrobów zawierających azbest wchodzących w skład poszczególnych grup tworzy podstawę do jednolitej prezentacji informacji o występujących wyrobach zawierających azbest.

Tabela nr 3. Klasyfikacja wyrobów zawierających azbest i ich charakterystyka.

Kod	Grupa wyrobów	Rodzaj wyrobów, charakterystyka i zastosowanie
W 1	Płyty azbestowo-cementowe płaskie stosowane w budownictwie	<p>Rodzaj wyrobów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - płyty azbestowo-cementowe prasowane płaskie okładzinowe, - płyty azbestowo-cementowe prasowane płaskie (zw. „szablona-mi” lub płytkami „karo”), - płyty azbestowo-cementowe płaskie nieprasowane autoklawizowane <p>Stosowane w budownictwie płyty płaskie azbestowo-cementowe posiadały różne wymiary.</p> <p>Zastosowanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - elewacje zewnętrzne budynków, - elewacje ochraniające materiał termoizolacyjnych w metodzie docieplania, - przegrody i drzwi przeciwogniowe, - zabezpieczenia przeciwogniowe konstrukcji stalowych, - okładziny ścian wewnętrznych i sufitów w budownictwie przemysłowym, - elementy ścian osłonowych, - wypełnienia chłodni kominowych i wentylatorowych, - pokrycia dachowe, - okładziny ścian zewnętrznych, - obudowa kanałów wentylacyjnych, - wykładziny sufitów, - elewacje zewnętrzne stosowane przy docieplaniu budynków,

		- osłony kanałów wentylacyjnych i klimatyzacyjnych, - elementy ścian działowych.
W 2	Płyty azbestowo-cementowe faliste dla budownictwa	Rodzaj wyrobów: - płyty faliste azbestowo-cementowe nieprasowane - gąsiorzy azbestowo-cementowe nieprasowane Stosowane w budownictwie płyty faliste i gąsiorzy posiadały różne wymiary. Płyty azbestowo-cementowe faliste oraz gąsiorzy azbestowo-cementowe faliste stosowane są na pokrycia dachowe w budownictwie przemysłowym, wiejskim i jednorodzinym, w budownictwie infrastruktury osiedlowej, w chłodniach kominowych oraz wentylatorowych.
W 3	Rury i złącza azbestowo-cementowe	Rodzaj wyrobów: - rury azbestowo-cementowe kanalizacyjne kielichowe bezciśnieniowe - rury azbestowo-cementowe ciśnieniowe. Rury azbestowo-cementowe kanalizacyjne bezciśnieniowe stosowano głównie w pionach kanalizacji zewnętrznej sanitarnej budownictwa mieszkaniowego, a rury ciśnieniowe jako przewody wodociągowe zewnętrzne, w kanalizacji zewnętrznej oraz w gazociągach wysokoprężnych.
W 4	Izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest	Izolacje natryskowe zawierające azbest wykonywane były poprzez natryskiwanie, na ściany lub elementy konstrukcji, masy (zaprawy). Masy natryskowe zawierające azbest stosowano jako izolację ognioodporną i przeciwpożarową.
W 5	Wyroby cierne azbestowo-kauczukowe	Wyroby cierne produkowane były przy użyciu azbestu chryzotolowego (ok. 70%) oraz surowców impregacyjnych i wypełniaczy (m.in. kauczuków). Produkowane były dwa rodzaje azbestowych wyrobów ciernych, a mianowicie: okładziny cierne, taśmy hamulcowe.
W 6	Przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione (tkaniny i odzież ochronna)	Do tej grupy wyrobów zawierających azbest zaliczane są następujące produkty: - przędza azbestowa - stanowiła przede wszystkim półprodukt do produkcji sznurów, taśm, tkanin, szczeliw itp., - wata azbestowa - stosowano jako izolację cieplną kotłów wodnych i parowych, przewodów rurowych, wymienników ciepła, - tkaniny azbestowe termoizolacyjne - wykorzystywano je do izolacji kotłów, zbiorników, maszyn i urządzeń produkcyjnych, przewodów parowych, - tkaniny azbestowe ochronne ognioodporne (konfekcyjne) - z tkanin tych wykonywano niepalną odzież ochronną dla pracowników narażonych na działanie wysokich temperatur, - koce gaśnicze z tkaniny azbestowej - służące do gaszenia ognia.
W 7	Szczeliwa azbestowe	Szczeliwa azbestowe - mają postać sznura, stosowano głównie do uszczelniania pracujących części maszyn.
W 8	Taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki	W skład tej grupy wyrobów wchodzi: - taśmy azbestowe termoizolacyjne - stosowane jako izolacja cieplna przewodów, maszyn i różnych urządzeń produkcyjnych. - sznury azbestowe termoizolacyjne - stosowane jako izolacja termiczna do rurowych przewodów parowych, kotłów, urządzeń grzewczych itp.
W 9	Wyroby azbestowo-kauczukowe z wyjątkiem wyrobów ciernych	Wyroby azbestowo-kauczukowe produkowane w postaci płyt, z których wykonywano uszczelki, należały do najbardziej powszechnych materiałów uszczelniających. Uszczelki azbestowo-kauczukowe stosowane były do uszczelniania stałych elementów maszyn i urządzeń, uszczelniania elemen-

		tów w silnikach spalinowych (głowice, przewody ssący-wydechowe), turbinach parowych i gazowych, pompach, sprężarkach, maszynach i urządzeniach w przemyśle chemicznym i naftowym.
W 10	Papier, tektura	Wyrób ten był stosowany do izolacji urządzeń elektrycznych.
W 11	Inne wyroby zawierające azbest, osobno niewymienione	
W 11.1	Otuliny azbestowo-cementowe	Otuliny te stosowane były do izolacji rurociągów pracujących w temperaturze do 600°C.
W 11.2	Kształtki azbestowo-cementowe budowlane	Znajdowały zastosowanie w budownictwie. Do najczęściej stosowanych wyrobów tej grupy zalicza się: kształtki do przewodów wentylacyjnych, kształtki do wentylacji zewnętrznych, kabiny sanitarne, podokienniki, zbiorniki na wodę, osłony kanałów spalinowych, kształtki do osłon rurociągów ciepłowniczych.
W 11.3	Kształtki azbestowo-cementowe elektroizolacyjne	Stosowane jako przegrody izolacyjne w aparaturze i urządzeniach elektrycznych niskiego napięcia, w silnikach elektrycznych, instalacjach przemysłowych.
W 11.4	Płytki PCV	Stosowane jako pokrycia podłogowe.
W 11.5	Płyty ogniochronne	Płyty ogniochronne zawierające azbest stosowano do budowy grodzi na statkach w celu zabezpieczenia przeciwogniowego, osłon ogniodpornych i przeciwpożarowych w budynkach przemysłowych (np: kotłowniach), osłon konstrukcji stalowych w budynkach użyteczności publicznej i ścian ciągów wentylacyjnych sufitów podwieszanych oraz jako materiał izolacyjny w różnego rodzaju urządzeniach grzewczych.
W 11.6	Papy, kity i masy hydroizolacyjne	Papa asfaltowa dachowa - dodatek azbestu obniżał w dużym stopniu spływność papy i podwyższał temperaturę mięknięcia. Kity i masy hydroizolacyjne - azbest stosowano szczególnie w lepikach stosowanych na zimno, kitach uszczelniających szczeliny w nawierzchniach dróg betonowych itp.
W 11.7	Sprzęt gospodarstwa domowego	Głównie w postaci materiałów izolacyjnych jako elementy urządzeń gospodarstwa domowego. Tektura azbestowa, przędza i tkaniny azbestowe termoizolacyjne wykorzystywane były w celu izolacji cieplnej, np. w lodówkach, kuchenkach gazowych i elektrycznych, żelazkach, piecach elektrycznych akumulacyjnych. Natomiast kształtki a-c elektroizolacyjne, tasiemki azbestowe elektroizolacyjne i papier azbestowy elektroizolacyjny stosowane były jako izolacja elektryczna w sprzęcie dla użytkowników wyrobów azbestowych elektrotechnicznym, między innymi w urządzeniach radiowych i telewizyjnych, odkurzacach, suszarkach elektrycznych, czajnikach elektrycznych, robotach kuchennych. Wyrobem powszechnie stosowanym w gospodarstwie domowym były „siatki azbestowe” (siatka druciana z wprasowaną warstwą azbestu chryzotylowego), wykorzystywane w czasie korzystania z palników kuchenek gazowych i płyt grzewczych kuchenek elektrycznych.
W 11.8	Ubrania robocze, maski, filtry zanieczyszczone azbestem	Do grupy tej zalicza się między innymi zanieczyszczone azbestem: zużyta odzież robocza, nakrycia głowy, okulary ochronne, rękawice, buty, sprzęt ochrony układu oddechowego (maski przeciwpyłowe, filtry z masek), filtry z urządzeń odpylających i odkurzaczy przemysłowych wykorzystywanych do utrzymywania czystości sprzętu i w miejscu pracy, wyeksploatowany sprzęt techniczny.
W 11.9	Inne wyżej niewymie-	Azbest stosowany był również w wielu różnych materiałach i

nione	wyrobach, takich jak: farby, pokosty, kleje, powłoki do podwozi samochodowych, fundamenty (w celu osłabienia wstrząsów), izolacje przeciwdźwiękowe i przeciwwibracyjne w samolotach, wykładziny pieców, masy żaro- i ognioodporne (w hutnictwie), butle ciśnieniowe zawierające acetylen, smary, asfaltowe masy drogowe.
-------	--

8. Zanieczyszczenie środowiska azbestem

Ze względu na swoje właściwości i praktycznie niezniszczalność azbest wprowadzony do środowiska utrzymuje się w nim przez czas niemal nieograniczony. Włókna azbestu przedostają się do powietrza atmosferycznego w wyniku procesów naturalnych bądź działalności człowieka.

Źródła naturalne w praktyce mają znikome znaczenie ze względu na znaczne rozproszenie złóż azbestu oraz występowanie na terenach stosunkowo rzadko zaludnionych, podczas gdy źródła związane z działalnością człowieka dotyczą zwykle terenów o dużej gęstości zaludnienia.

Źródła związane z działalnością człowieka to:

- 1) Obiekty budowlane i tereny związane z wytwarzaniem i magazynowaniem odpadów zawierających azbest.
- 2) Tzw. „dzikie wysypiska” odpadów zawierających azbest.
- 3) Nieruchomości, obiekty budowlane, urządzenia, instalacje lub inne miejsca, w których użytkowane są wyroby azbestowe, w szczególności podczas usuwania wyrobów zawierających azbest.

Ekspozycja zawodowa związana z pracą w warunkach narażenia na pył azbestu występowała przede wszystkim w zakładach przetwórstwa azbestu i produkcji wyrobów azbestowych.

Poza zakładami przetwórstwa azbestu, które uległy likwidacji, wciąż istnieją stanowiska pracy, na których istnieje narażenie na pył azbestu. Są to prace związane z demontażem płyt azbestowo-cementowych, wykorzystywanych głównie w budownictwie, różnego rodzaju prace na statkach, w elektrociepłowniach, elektrowniach, hutach, zakładach ciepłowniczych i remontowych, zwłaszcza związane z remontami bądź rozbiórką obiektów budowlanych, instalacji oraz urządzeń, i wynikająca stąd koniecznością usuwania azbestu.

Biorąc pod uwagę zanieczyszczenie środowiska i zagrożenia zdrowia ludności, największy problem stanowi emisja włókien azbestu z ulegających korozji wyrobów azbestowo-cementowych (do których produkcji zastosowano około 85% ogólnej ilości sprowadzonego do Polski azbestu) oraz emisja włókien azbestu wynikająca z nieprawidłowo prowadzonego demontażu, transportu lub składowania wyrobów zawierających azbest.

Stężenie włókien azbestu w powietrzu (emisja) na danym obszarze jest bezpośrednią miarą stosowaną do określenia dawki kumulowanej, będącej podstawą szacowania ryzyka zdrowotnego związanego z zanieczyszczeniem środowiska azbestem na danym obszarze.

Dopuszczalne stężenie pyłów zawierających azbest w środowisku pracy wynosi:

- dla pyłu całkowitego zawierającego azbest (jeden lub więcej następujących rodzajów azbestu: aktynolit, antofilit, chryzotyl, grueneryt, krokidolit, tremolit) – do 0,5 mg pyłu w 1 m³,

- dla włókien respirabilnych (czyli włókien o długości powyżej 5 μm o maksymalnej średnicy poniżej 3 μm i o stosunku długości do średnicy > 3) w pyłe zawierającym azbest – do 0,1 włókien w 1 cm^3 (czyli do 1000 włókien w 1 m^3)

W latach 2004-2008 przeprowadzono w Polsce, w wybranych miejscach, pomiary stężenia włókien azbestu w powietrzu. Średnie stężenie włókien azbestu łącznie na terenie kraju oszacowano na 549 włókien azbestu w 1 m^3 powietrza atmosferycznego. Stężenia wykazywały duże zróżnicowanie w województwach i wahały się w granicach 247-1142 wł/m^3 .

Dopuszczalne stężenie pyłów zawierających azbest w powietrzu atmosferycznym nie zostały jeszcze określone. Niemniej jako akceptowalną granicę przyjęto do 1000 wł/m^3 powietrza – co w normatywie higienicznym dla środowiska pracy oznaczałoby 0,001 wł/cm^3 . Jest to górna granicą bezpiecznego stężenia włókien pyłu azbestowego w powietrzu, przy którym ryzyko występowania patologii azbestozależnych, w tym przede wszystkim ryzyko wystąpienia nowotworów azbestozależnych, jest na poziomie akceptowalnym. Za niskie stężenie włókien azbestu w powietrzu uznaje się stężenie nieprzekraczające 400 wł/m^3 , za umiarkowane stężenia uznaje się poziom 400-1000 wł/m^3 .

Pomiary stężenia włókien azbestu objęły także teren gminy Rogowo. Pomiary te wykonano w roku 2008. **Średnie stężenie włókien azbestu w powietrzu atmosferycznym na terenie gminy Rogowo wyniosło 403 wł/m^3 powietrza**, a więc znajdowało się na pograniczu pomiędzy poziomem niskim i umiarkowanym. Poszczególne pomiary wahały się w przedziale od 286 do 570 wł/m^3 . Dla obszaru powiatu rypińskiego średnie stężenie włókien azbestu w powietrzu atmosferycznym wyniosło 397 wł/m^3 , dla całego województwa kujawsko-pomorskiego wyniosło 337 wł/m^3 . Największą wartość średniego stężenia włókien azbestu uzyskano dla miasta Torunia i wartość ta wyniosła 806 wł/m^3 .

9. Występowanie azbestu i wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Rogowo

9.1. Gminna baza danych o lokalizacji, ilości i stanie istniejących wyrobów zawierających azbest

Urząd Gminy Rogowo już od kilku lat gromadzi dane dotyczące występowania na terenie gminy Rogowo wyrobów zawierających azbest, ich ilości i stanie. Zaczęto gromadzić, sporządzane podczas przeprowadzanych inwentaryzacji, informacje o użytkowanych wyrobach zawierających azbest i miejscach, gdzie te wyroby są wykorzystywane. Dzięki temu mogła zostać stworzona gminna baza danych o lokalizacji, ilości i stanie istniejących wyrobów zawierających azbest, w której zebrano wyniki przeprowadzanych inwentaryzacji.

W bazie tej znajdują się dane dotyczące:

- lokalizacji miejsca występowania wyrobów zawierających azbest (przeważnie z podaniem nr porządkowego posesji),
- właściciela nieruchomości, na której znajdują się wyroby zawierające azbest,
- rodzaju i ilości obiektów, w których stosowany jest azbest,
- ilości wyrobów azbestowych występujących na poszczególnych obiektach,
- roku, w którym zastosowano wyroby zawierające azbest na poszczególnych obiektach,
- rodzaju zastosowanego azbestu,
- stanu wyrobów zawierających azbest, czyli stopnia pilności usunięcia wyrobów.

Przypuszcza się, że nie wszystkie jeszcze miejsca, w których wykorzystywane są wyroby zawierające azbest zostały wprowadzone do gminnej bazy, a to chociażby z uwagi na to, że zgodnie z obowiązującymi przepisami do Wójta Gminy Rogowo muszą być składane informa-

cje o użytkowanych wyrobach zawierających azbest i miejscach, gdzie te wyroby są wykorzystywane tylko przez osoby fizyczne. Osoby prawne natomiast informacje z przeprowadzanej inwentaryzacji wykorzystywanych wyrobów zawierających azbest na nieruchomościach należących do tych osób mają obowiązek przedkładania do Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu. Poza tym w sposób niezadawalający wypełniany jest obowiązek dokonywania aktualizacji danych o użytkowanych wyrobach zawierających azbest.

W związku ze zmianą wytycznych dotyczących zakresu danych, które należy podawać w przekładach informacjach o wyrobach zawierających azbest i zamieszczać w dokumentach z przeprowadzanych inwentaryzacji, gminna baza danych o lokalizacji, ilości i stanie istniejących wyrobów zawierających azbest będzie musiała być uzupełniona o nazwę obrębu geodezyjnego oraz o nr ewidencyjny działki, na której użytkowane są wyroby zawierające azbest. Zachodzi także potrzeba dokonania weryfikacji danych dotyczących stopnia pilności usunięcia wyrobów zawierających azbest.

Niestety nie jest wypełniany przez osoby, które dokonały już usunięcia wyrobów zawierających azbest, obowiązek przedkładania Wójtowi Gminy Rogowo informacji o dokonanym usunięciu wyrobów zawierających azbest. W związku z powyższym w bazie gminnej nadal mogą znajdować się informacje o stosowaniu wyrobów zawierających azbest, które już zostały usunięte.

Konieczne jest zatem dalsze uzupełnianie gminnej bazy danych o lokalizacji, ilości i stanie istniejących wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Rogowo i prowadzenie jej bieżącej aktualizacji.

Zgromadzone dane umożliwią przygotowanie map rozmieszczenia wyrobów zawierających azbest w poszczególnych miejscowościach na odpowiednich podkładach geodezyjnych, co powinno w najbliższym czasie zostać zrealizowane. Mapy te będą na bieżąco aktualizowane np: w związku z dokonanym usunięciem wyrobów zawierających azbest z danego miejsca.

9.2. Ilość i rodzaj wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Rogowo

Z zebranych danych dotyczących występowania na terenie gminy Rogowo wyrobów zawierających azbest, ich ilości i stanie, wynika, że **na terenie gminy Rogowo, według stanu na dzień 31 maja 2011 r., użytkowanych jest łącznie 1.378,628 Mg wyrobów zawierających azbest.** W ramach zinwentaryzowanych wyrobów zawierających azbest występują wyłącznie płyty azbestowo-cementowe stosowane na pokrycia dachowe (tzw. „eternit”). **Łączna powierzchnia wykorzystywanych na terenie gminy Rogowo tych płyt wynosi 125.326,6 m².** Występujący w tych wyrobach azbest to wyłącznie azbest chryzotylowy.

Statycznie na jednego mieszkańca gminy Rogowo przypada więc ok. **276,7 kg** (25,16 m² płyt) wyrobów zawierających azbest. Dla porównania statycznie na każdego mieszkańca Polski przypada ok. 380 kg tych wyrobów.

Ilość wyrobów zawierających azbest znajdujących w poszczególnych miejscowościach gminy Rogowo zestawiono w poniższej tabeli.

Tabela nr 4. Zestawienie ilości wyrobów zawierających azbest w poszczególnych miejscowościach gminy Rogowo wraz z ilością obiektów, na których są użytkowane (stan na dzień 31.05.2011 r., źródło: gminna baza wyrobów zawierających azbest)

Lp.	Sołectwo	Miejscowość	Ilość obiektów		Ilość wyrobów zawierających azbest			
			sołectwo	miejscow.	sołectwo		miejscowości	
					[m ²]	[Mg]	[m ²]	[Mg]
1.	Borowo	Borowo	38	38	3810,0	41,91	3810,0	41,91
2.	Brzeszczki Duże	Brzeszczki Duże	23	23	3132,0	34,452	3132,0	34,452
3.	Brzeszczki Małe	Brzeszczki Małe	30	30	3278,0	36,058	3278,0	36,058
4.	Charszewo	Charszewo	25	25	3247,0	35,717	3247,0	35,717
5.	Czumsk Duży	Czumsk Duży	42	42	5896,0	64,856	5896,0	64,856
6.	Czumsk Mały	Czumsk Mały	57	21	8371,0	92,081	2919,0	32,109
		Szczerby		36			5452,0	59,972
7.	Huta	Huta	12	12	1472,0	16,192	1472,0	16,192
8.	Huta Chojno	Huta Chojno	15	15	2731,0	30,041	2731,0	30,041
9.	Kobrzyniec	Nowy Kobrzyniec	45	15	7013,0	77,143	2215,0	24,365
		Stary Kobrzyniec		30			4798,0	52,778
10.	Kosiorzy	Kosiorzy	45	30	5846,3	64,313	3741,0	41,155
		Zamość		15			2105,3	23,158
11.	Lasoty	Lasoty	40	40	5114,5	56,267	5114,5	56,267
12.	Nadróż	Nadróż	75	75	12261,1	134,877	12261,1	134,877
13.	Narty	Narty	36	36	5914,1	65,055	5914,1	65,055
14.	Pinino	Pinino	15	15	2215,0	24,365	2215,0	24,365
15.	Pręczki	Pręczki	58	58	9557,0	105,135	9557,0	105,135
16.	Rogowo	Rogowo	77	77	9383,1	103,214	9383,1	103,214
17.	Rogówko	Rogówko	29	29	3877,5	42,656	3877,5	42,656
18.	Rojewo	Rojewo	48	45	6103,0	67,133	5638,0	62,018
		Lisiny		3			465,0	5,115
19.	Ruda	Ruda	32	32	3965,0	43,615	3965,0	43,615
20.	Sosnowo	Sosnowo	42	42	9522,0	104,742	9522,0	104,742
21.	Świeżawy	Świeżawy	81	62	9870,0	108,578	7252,0	79,780
		Karbowizna		19			2618,0	28,798
22.	Wierzchowiska	Wierzchowiska	28	15	2748,0	30,228	1340,0	14,740
		Rumunki Likieckie		13			1408,0	15,488
Ogółem:			893	893	125326,6	1378,628	125326,6	1378,628

Z powyższego zestawienia wynika więc że najczęściej wyrobów zawierających azbest zlokalizowanych jest na terenie miejscowości Nadroż, Pręczki, Sosnowo i Rogowo – ponad 100 Mg w każdej z tych miejscowości, a najmniej w miejscowości Lisiny, Wierzchowiska i Rumunki Likieckie – poniżej 20 Mg w każdej z tych miejscowości.

Poza tym w miejscowości Sosnowo znajdują się zakopane w ziemi rury azbestowocementowych, które nie zostały jeszcze dokładnie zinventaryzowane, a które zastosowane

były na potrzeby wykonanej instalacji wodociągowej. Rury te już od dłuższego czasu nie są w użytkowaniu. Obowiązujące przepisy dopuszczają pozostawienie tych rur w ziemi bez ograniczeń czasowych. Niemniej zachodzi potrzeba dokonania szczegółowej inwentaryzacji tych rur, w tym określenie szacunkowej ilości tych wyrobów, zaznaczenie ich w planach sytuacyjnych i oznakowania miejsc ich występowania.

9.3. Rodzaj i ilość obiektów, na których użytkowane są wyroby zawierające azbest

Pokrycia dachowe wykonane z płyt azbestowo-cementowych występują na **893** obiektach zlokalizowanych na terenie gminy Rogowo. O ogromną większość obiektów z wyrobami zawierającymi azbest stanowią obiekty budownictwa mieszkaniowego w ramach zabudowy zagrodowej, a także znajdujące się w ramach tej zabudowy budynki inwentarskie i gospodarcze.

Średnia powierzchnia płyt azbestowo-cementowych w ramach pokrycia dachowego na jednym obiekcie wynosi zatem **140,3 m²**, co stanowi ok. **1,544 Mg** wyrobów zawierających azbest.

9.4. Stan wyrobów zawierających azbest

Na podstawie dostępnych w chwili obecnej danych można stwierdzić, że zdecydowana większość użytkowanych wyrobów zawierających azbest jako pokrycia dachowe zaliczona jest do II stopnia pilności usunięcia, co oznacza możliwość bezpiecznego użytkowania wyrobu zawierającego azbest przez kolejny rok od terminu dokonanej ostatniej oceny do czasu wykonania ponownej oceny stanu, która powinna być przeprowadzona właśnie po okresie jednego roku.

9.5. Ilość nieruchomości, na których znajdują się wyroby zawierające azbest i stan prawny tych nieruchomości

Z zebranych danych wynika, że wyroby zawierające azbest występują na **381** nieruchomościach (posesjach) zlokalizowanych na terenie gminy Rogowo.

Zdecydowana większość tych nieruchomości, na których użytkowane są wyroby zawierające azbest, stanowi własność osób fizycznych. Zaledwie tylko 9 nieruchomości na których znajdują się wyroby zawierające azbest, a które zostały zinwentaryzowane, stanowiła własność osób prawnych, w tym własność Gminy Rogowo.

W sumie naliczonych zostało **376** właścicieli obiektów i terenów zawierających azbest. Wśród nich zdecydowanie przeważają osoby fizyczne. Zaledwie tylko 4 osoby prawne zostały ujawnione wśród właścicieli obiektów i terenów zawierających azbest położonych na terenie gminy Rogowo.

10. Zasady właściwego postępowania przy użytkowaniu wyrobów zawierających azbest, usuwaniu tych wyrobów oraz postępowania z odpadami, które powstały w wyniku suwania wyrobów zawierających azbest.

10.1. Użytkowanie azbestu i wyrobów zawierających azbest.

Wyroby azbestowe i zawierające azbest powinny być wykorzystywane, przemieszczane i eliminowane przy zachowaniu szczególnych środków ostrożności, a instalacje lub urządzenia, w których jest lub był wykorzystywany azbest, powinny zostać oczyszczone lub unieszkodliwione.

Wykorzystywany azbest i zawierające go wyroby muszą podlegać sukcesywnej eliminacji, nie mogą zatem być ponownie stosowane. Nie mogą być również przedmiotem obrotu.

Bezpieczne użytkowanie wyrobów zawierających azbest musi być prowadzone zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi i odpowiednimi procedurami tak, aby prowadzony proces nie stanowił zagrożenia zdrowia zarówno osób wykonujących te prace, mieszkańców, jak również nie stanowił zagrożenia dla środowiska.

Odpowiedzialnym za nieruchomości jest ten, kto ma tytuł prawny własności, płaci odpowiednie podatki i wykonuje wszelkie inne obowiązki właścicielskie, wynikające z przepisów prawa. Oddanie w zarząd lub inną formę zastępstwa prawnego nieruchomości, nie zdejmuje z właściciela odpowiedzialności za jego własność, w tym również za skutki prawne i finansowe wynikające z ewentualnych szkód spowodowanych użytkowaniem tej nieruchomości.

▪ **Procedura w zakresie bezpiecznego użytkowania azbestu i wyrobów zawierających azbest:**

Właściciele, użytkownicy i zarządcy obiektów i terenów zawierających azbest przy użytkowaniu obiektów i terenów z wyrobami zawierającymi azbest, dążąc do zapewnienia bezpiecznego użytkowania azbestu oraz wyrobów zawierających azbest, powinni postępować według niniejszej procedury, w celu wypełnienia stosownych obowiązków oraz postępowania zgodnie z przyjętymi zasadami.

Celem niniejszej **procedury** jest przedstawienie zakresu obowiązków i zasad postępowania właścicieli i zarządców budynków, budowli, instalacji i urządzeń oraz terenów, gdzie znajduje się azbest lub wyroby zawierające azbest. Procedura dotyczy bezpiecznego ich użytkowania.

Zakres procedury obejmuje okres posiadania budynku, budowli, instalacji lub urządzenia przemysłowego oraz terenu – niezależnie od ich wielkości lub stanu, jeżeli znajdują się tam wyroby zawierające azbest. Obejmuje okres użytkowania azbestu lub wyrobu zawierającego azbest.

Opis szczegółowy procedury:

- 1) Przeprowadzanie co roku **inwentaryzacji azbestu i wyrobów zawierających azbest** i miejsc, w których jest wykorzystywany azbest lub wyroby zawierające azbest. Obowiązek inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest wynika z przepisów ustawy - Prawo ochrony środowiska. Inwentaryzacja podlega corocznej aktualizacji w terminie do 31 stycznia każdego roku.
- 2) Sporządzenie na podstawie wyników przeprowadzonej inwentaryzacji stosownej **Informacji o użytkowanych wyrobach zawierających azbest**. Informację sporządza się w dwóch egzemplarzach. Osoba fizyczna przedkłada informację Wójtowi Gminy Rogowo. Osoby prawne natomiast mają obowiązek składania tych informacji do właściwego marszałka województwa, czyli do Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu. Informację należy przedkładać corocznie w terminie do dnia 31 stycznia, celem wykazania ewentualnych zmian w ilości posiadanych wyrobów zawierających azbest. Drugi egzemplarz należy zachować przy dokumentacji budynku, budowli, terenu, na którym znajdują się wyroby zawierające azbest – do czasu sporządzenia następnej informacji. In-

formację należy sporządzić niezwłocznie również wówczas, gdy zakończono wykorzystywanie wyrobów zawierających azbest, a więc gdy usunięto te wyroby.

Wzór druku Informacji o wyrobach zawierających azbest załączono do niniejszego Programu jako załącznik nr 1.

Od niedawna obowiązują nowe wzory informacji. W związku z powyższym informacje dotyczące przeprowadzonej inwentaryzacji należy przekładać już na tych nowych wzorach. Posługując się tym samym wzorem należy przedkładać Informację w przypadku zakończenia wykorzystywania wyrobów zawierających azbest, a więc gdy usunięto te wyroby.

Wójt Gminy Rogowo, na podstawie zebranych od osób fizycznych informacji o użytkowanych wyrobach zawierających azbest przedkłada każdego roku, w terminie do 31 marca, Marszałkowi Województwa Kujawsko-Pomorskiego, zbiorczą informację o rodzaju, ilości i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest w poprzednim roku kalendarzowy.

- 3) W ramach przeprowadzanej inwentaryzacji należy dokonać przeglądu wyrobów zawierających azbest znajdujących się.
- 4) W ramach przeprowadzanej kontroli wyrobów zawierających azbest należy sporządzić, o ile jest to wymagane w danym roku, **Ocenę stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest**. Pierwszą ocenę należało przeprowadzić już w 2004 r., a więc po wejściu w życie stosownych przepisów w tym zakresie. Na podstawie przeprowadzanej oceny rozsądza się o pilności usunięcia wyrobów zawierających azbest.

Wzór druku Oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest załączono do niniejszego programu jako załącznik nr 2.

Sporządzając ocenę należy szczegółowo i dokładnie dokonać oględzin wyrobów zawierających azbest. Ocenę może przeprowadzić osobiście właściciel obiektu lub też może on zlecić jej przeprowadzenie innej osobie.

Dokument oceny należy sporządzić w 2 egzemplarzach.

Po wypełnieniu formularza oceny uzyskuje się sumę punktów, która stanowi ocenę stanu wyrobów zawierających azbest na danym obiekcie i określa stopień pilności usunięcia wyrobów.

Wprowadzone zostały 3 rodzaje stopnia pilności usunięcia posiadanych wyrobów zawierających azbest:

- stopień pilności I oznacza, że wyroby zawierające azbest są w złym stanie technicznym i istnieje konieczność dokonania natychmiastowej wymiany lub naprawy wyrobu zawierającego azbest,
- stopień pilności II oznacza, że wyroby zawierające azbest są w średnim stanie technicznym i istnieje możliwość bezpiecznego użytkowania wyrobu zawierającego azbest, ale tylko przez kolejny rok do czasu wykonania ponownej oceny stanu, która powinna być przeprowadzona właśnie w okresie jednego roku,
- stopień pilności III oznacza, że wyroby zawierające azbest są w dobrym stanie technicznym i istnieje możliwość bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest przez okres do 5 lat od przeprowadzonej oceny, a ponowna ocena stanu powinna być przeprowadzona w terminie do 5 lat.

- 5) Bezzwłoczne przystąpienie do usuwania wyrobów zawierających azbest zakwalifikowanych zgodnie z przeprowadzoną oceną do wymiany na skutek nadmiernego zużycie wyrobu czy też jego uszkodzenia.
- 6) Przedkładanie w terminie do 30 dni od dnia sporządzenia oceny jednego egzemplarza tej Oceny właściwemu organowi nadzoru budowlanego, którym dla terenu gminy Rogowo jest Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w Rypinie. Drugi egzemplarz należy zachować przy dokumentacji budynku, budowli oraz terenu, na którym znajdują się wyroby zawierające azbest – do czasu sporządzenia następnej oceny.
- 7) Jeżeli wyroby zawierające azbest znajdują się w urządzeniu lub instalacjach to pomieszczenie, w których znajdują się te urządzenia lub instalacje należy w odpowiedni sposób oznakować odpowiednim znakiem ostrzegawczym dla azbestu.
Wzór oznakowania m.in. rur azbestowo-cementowych załączono do niniejszego programu jako załącznik nr 3.
- 8) Jeżeli wyroby zawierające azbest znajdują się w pomieszczeniach to należy opracować i wywiesić na widocznym miejscu w tym pomieszczeniu instrukcję bezpiecznego postępowania i użytkowania pomieszczenia z wyrobami zawierającymi azbest.
- 9) Jeżeli wyroby zawierające azbest znajdują się w urządzeniach lub instalacjach to dla każdego pomieszczenia, w którym znajdują się instalacje, urządzenia zawierające azbest lub wyroby zawierające azbest należy sporządzać corocznie plan kontroli jakości powietrza, obejmujący pomiary stężenia azbestu i kontrole jakości powietrza przeprowadzać sukcesywnie.
- 10) Zaznaczenie na planie sytuacyjnym terenu oraz w dokumentacji technicznej miejsc występowania instalacji lub urządzeń zawierających azbest, rur azbestowo-cementowych, dróg zabezpieczonych oraz dróg utwardzonych odpadami zawierającymi azbest.

10.2. Usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów - obowiązki i postępowanie właścicieli i zarządców.

▪ Procedura w zakresie bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów - obowiązki i postępowanie właścicieli i zarządców:

Właściciele, użytkownicy i zarządcy obiektów i terenów zawierających azbest przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest, dążąc do zapewnienia bezpiecznego usunięcia azbestu oraz wyrobów zawierających azbest, powinni postępować według niniejszej procedury, w celu wypełnienia stosownych obowiązku oraz postępowania zgodnie z przyjętymi zasadami.

Celem procedury jest przedstawienie zakresu obowiązków i zasad postępowania właścicieli i zarządców budynków, budowli, instalacji lub urządzeń oraz terenów z wyrobami zawierającymi azbest – przed i w czasie wykonywania prac usuwania lub zabezpieczania takich wyrobów.

Zakres procedury obejmuje okres od podjęcia decyzji o zabezpieczeniu lub usuwaniu wyrobów zawierających azbest, do zakończenia tych robót i uzyskania stosownego oświadczenia wykonawcy prac.

Opis szczegółowy procedury:

- 1) Podjęcie decyzji o usuwaniu wyrobów zawierających azbest.
- 2) Uzyskanie decyzji o pozwoleniu na budowę lub dokonanie zgłoszenie zamiaru wykonania robót budowlanych.

Właściciel lub zarządca budynku, budowli, instalacji lub urządzenia oraz terenu z wyrobami zawierającymi azbest, ma obowiązek uzyskania, na podstawie przepisów ustawy – Prawo budowlane, decyzji o pozwoleniu na budowę, w ramach, której usuwane będą wyroby zawierające azbest lub dokonania również na podstawie przepisów ustawy – Prawo budowlane, na 30 dni przed rozpoczęciem tych robót budowlanych, zgłoszenia zamiaru wykonania robót budowlanych, w ramach, których usuwane będą wyroby zawierające azbest. W przypadku prowadzenia robót na terenie Gminy Rogowo właściwym organem, od którego należy uzyskać pozwolenie na budowę lub u którego należy dokonać zgłoszenia zamiaru wykonania robót budowlanych, jest Starosta Rypiński.

- 3) Dokonanie wyboru wykonawcy prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest i zawarcie z nim stosownej umowy.

Prace w kontakcie z azbestem mogą być wykonywane wyłącznie przez osoby fizyczne lub prawne posiadające odpowiednie kwalifikacje i uprawnienia.

Po dopełnieniu obowiązków formalnoprawnych, właściciel lub zarządca dokonuje wyboru wykonawcy prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest. Wykonawca tych prac jest wytwórcą odpadów niebezpiecznych zawierających azbest powstały w wyniku prowadzenia prac związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest, chyba że zawarta z nim umowa stanowi inaczej.

Zlecając podmiotowi wykonanie usługi w zakresie usunięcia wyrobów zawierających azbest zawsze należy upewnić się czy podmiot ten posiada odpowiednie decyzje wymagane przy prowadzeniu tego rodzaju działalności. Wykaz podmiotów prowadzących działalność na terenie powiatu rypińskiego polegającą na świadczeniu usług w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest, które uzyskały odpowiednie, wówczas obowiązujące, decyzje wydane przez Starostę Rypińskiego zatwierdzające program gospodarki odpadami niebezpiecznymi zawierającymi azbest, załączono do niniejszego programu jako załącznik nr 4. W chwili obecnej, jeżeli podmioty te nadal świadczą usługi w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest, powinny posiadać decyzje zatwierdzające program gospodarki odpadami. Poza tym przynajmniej część tych podmiotów świadczyła także usługi w zakresie transportu odpadów.

Wykaz podmiotów z całej Polski prowadzących działalność polegającą na świadczeniu usług w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest, prowadzących działalność w zakresie gospodarowania odpadami zawierającymi azbest oraz prowadzących działalność w zakresie transportu odpadów zawierających azbest, znajduje się w stworzonej między innymi na potrzeby gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji dotyczących podmiotów zajmujących się gospodarowaniem odpadów niebezpiecznych zawierającej azbest Bazie Azbestowej (www.bazaazbestowa.pl).

Po dokonaniu wyboru właściciel lub zarządca zawiera umowę na wykonanie prac związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest oraz oczyszczenie budynku, budowli, instalacji, urządzenia i terenu z azbestu. W umowie powinny być jasno sprecyzowane obowiązki stron w zakresie zabezpieczenia przed emisją azbestu w czasie wykonywania prac, w zakresie postępowania z odpadami oraz w zakresie ich odpowiedniego zagospodarowania.

- 4) Przekazanie wykonawcy informacji i dokumentów dotyczących planowanych do usunięcia wyrobów zawierających azbest, mogące służyć do identyfikacji rodzaju i ilości azbestu w wyrobach zawierających azbest.
- 5) Poinformowanie mieszkańców/użytkowników obiektu o usuwaniu niebezpiecznych materiałów i sposobach odpowiedniego zabezpieczenia się.
- 6) Przekazanie wykonawcy terenu prowadzenia prac.
- 7) Uzyskanie od wykonawcy prac pisemne oświadczenie o prawidłowości wykonania robót i oczyszczenia obiektu z wyrobów zawierających azbestu i z pyłu azbestowego.
- 8) Sporządzenie na podstawie wyników przeprowadzonej inwentaryzacji stosownej **Informacji o użytkowanych wyrobach zawierających azbest.**

Po dokonaniu usunięcia wyrobów zawierających azbest właściciel lub zarządca, celem wykazania zmian w ilości posiadanych wyrobów zawierających azbest, powinien sporządzić informację o użytkowanych wyrobach zawierających azbest podając w odpowiednim (tj. w ostatnim) punkcie ilość usuniętych i przekazanych do unieszkodliwienia wyrobów zawierających azbest. Informację sporządza się w dwóch egzemplarzach. Osoba fizyczna przedkłada informację Wójtowi Gminy Rogowo. Osoby prawne natomiast mają obowiązek składania tych informacji do właściwego marszałka województwa, czyli do Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu. Drugi egzemplarz należy zachować przy dokumentacji budynku, budowli, terenu, na którym znajdowały się wyroby zawierające azbest.

Wzór druku Informacji o wyrobach zawierających azbest załączono do niniejszego programu jako załącznik nr 1.

10.3. Usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów - obowiązki i postępowanie wykonawcy planującego usuwać wyroby zawierające azbest przed rozpoczęciem tych prac.

- **Procedura w zakresie bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów - obowiązki i postępowanie wykonawcy planującego usuwać wyroby zawierające azbest:**

Wykonawcy planujący usuwać wyroby zawierające azbest, dążąc do zapewnienia bezpiecznego usunięcia azbestu oraz wyrobów zawierających azbest, powinni przed przystąpieniem do właściwych robót postępować według poniższej procedury w celu wypełnienia stosownych obowiązków oraz postępowania zgodnie z przyjętymi zasadami. Omawiana procedura obejmuje obowiązki przyszłego wykonawcy prac z azbestem na etapie przed rozpoczęciem tych prac. Procedura ta dotyczy również właściciela lub zarządzającego, który we własnym zakresie planuje wykonać prace związane z usuwaniem wyrobów zawierających azbest.

Celem niniejszej **procedury** jest przedstawienie zakresu obowiązków i postępowania wykonawcy planującego usuwać wyroby zawierające azbest podczas prac przygotowawczych do usuwania wyrobów zawierających azbest.

Zakres procedury obejmuje całokształt prac na etapie przygotowania się do usuwania wyrobów zawierających azbest.

Opis szczegółowy procedury:

- 1) Uzyskanie odpowiednich decyzji w zakresie planowanych do wytworzenia odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

W wyniku prowadzenia prac związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest powstawać będą odpady niebezpieczne. Przyszłego wytwórcę tych odpadów obowiązuje postępowanie określone przepisami ustawy o odpadach.

Podstawowym obowiązkiem właściciela lub zarządzającego, który we własnym zakresie planuje wykonać prace związane z usuwaniem wyrobów zawierających azbest, w zależności od ilości planowanych do wytwarzania odpadów jest:

- w przypadku gdy planuje wytworzyć odpady niebezpieczne w ilości powyżej 0,1 Mg rocznie - **opracowanie programu gospodarki odpadami niebezpiecznymi**, w tym zawierającymi azbest i uzyskanie jego zatwierdzenia przez właściwego, ze względu na miejsce wytwarzania odpadów niebezpiecznych, marszałka województwa lub starostę, a więc w przypadku wytwarzania odpadów na terenie gminy Rogowo - Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu lub Starosty Rypińskiego. Marszałek zatwierdza programy gospodarki odpadami niebezpiecznymi dla przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, a starosta dla pozostałych przedsięwzięć.

- w przypadku, gdy planuje wytworzyć odpady niebezpieczne w ilości do 0,1 Mg rocznie - opracowanie **informacji o wytwarzanych odpadach oraz o sposobach gospodarowania wytworzonymi odpadami** i przedłożenia tej informacji przynajmniej na 30 dni przed podjęciem działalności powodującej powstawanie odpadów, właściwemu, ze względu na miejsce wytwarzania odpadów niebezpiecznych, marszałkowi województwa lub staroście, a więc w przypadku wytwarzania odpadów na terenie gminy Rogowo - Marszałkowi Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu lub Staroście Rypińskiemu. Marszałek przyjmuje informacje dla przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, a starosta dla pozostałych przedsięwzięć. Do rozpoczęcia działalności powodującej powstawanie odpadów można przystąpić, jeżeli organ właściwy do przyjęcia informacji, w terminie 30 dni od dnia złożenia informacji, nie wniesie sprzeciwu, w drodze decyzji.

Podstawowym obowiązkiem pomiotu świadczącego usługę w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest, jest **opracowanie programu gospodarki odpadami**, w tym zawierającymi azbest i uzyskanie jego zatwierdzenia przez właściwego, ze względu na miejsce siedziby lub zamieszkania wytwórcy odpadów, marszałka województwa.

- 2) Przyjęcie zlecenia i zawarcie umowy na wykonanie prac usuwania wyrobów zawierających azbest, wraz z oczyszczaniem miejsca prac z azbestu.

- 3) Identyfikacja rodzaju i ilości azbestu w wyrobach do usunięcia.

- 4) Opracowanie planu prac.

Plan pracy powinien być sporządzony zgodnie ze stosownymi przepisami i zawierać:

- określenie stanu środowiska przed przystąpieniem do prac, w tym strefy przyszłych prac,
- określenie rodzaju azbestu w wyrobach przeznaczonych do usunięcia,
- aktualną Ocenę stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest,
- przewidywaną ilość wyrobów zawierających azbest do usunięcia i tym samym przewidywaną ilość odpadów zawierających azbest, które zostaną wytworzone,

- ustalenie odpowiednich sposobów usuwania wyrobów zawierających azbest,
  - określenie rodzajów i metod pracy,
  - określenie sposobów eliminowania lub ograniczenia uwalniania się pyłu azbestowego do powietrza.
- 5) Opracowanie planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia
Po opracowaniu planu prac powinien być opracowany plan bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, który powinien obejmować m.in.:
- informacje dotyczące przewidywanych zagrożeń, występujących podczas realizacji robót budowlanych, określające skalę i rodzaje zagrożeń oraz miejsca i czas wystąpienia, w tym ocenę ryzyka dla zdrowia,
  - informację o wydzieleniu i oznakowaniu miejsc prowadzenia robót budowlanych, stosownie do rodzaju zagrożenia,
  - informację o sposobie prowadzenia instruktażu pracowników przed przystąpieniem do realizacji robót szczególnie niebezpiecznych, w tym:
    - określenie zasad postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia,
    - konieczność stosowania przez pracowników środków ochrony indywidualnej, zabezpieczającej przed skutkami zagrożeń,
    - zasady bezpośredniego nadzoru nad pracami szczególnie niebezpiecznymi, przez wyznaczone w tym celu osoby,
    - określenie sposobu przechowywania i przemieszczania materiałów, wyrobów, substancji oraz preparatów niebezpiecznych na terenie budowy,
    - wskazanie środków technicznych i organizacyjnych, zapobiegających niebezpieczeństwom wynikającym z wykonywania robót budowlanych w strefach szczególnego zagrożenia zdrowia lub w ich sąsiedztwie.
- 6) Przeszkolenie pracowników w zakresie ryzyka dla zdrowia oraz bezpiecznych metod pracy.
- 7) Skompletowanie środków ochrony pracowników.
- 8) Zgłoszenie rozpoczęcia prac usuwania wyrobów zawierających azbest
Wykonawca zobowiązany jest do zgłoszenia zamiaru rozpoczęcia prac usuwania wyrobów zawierających azbest do właściwego organu nadzoru budowlanego, okręgowego inspektora pracy oraz państwowego inspektora sanitarnego, w terminie co najmniej 7 dni przed rozpoczęciem prac
- 9) Przygotowanie rejestru pracowników narażonych na działanie azbestu
- 10) Przygotowanie miejsca czasowego gromadzenia i przetrzymywania, a więc magazynowania odpadów niebezpiecznych na placu budowy.
Miejsce magazynowania odpadów niebezpiecznych należy wydzielić i zabezpieczyć w odpowiedni sposób przed dostępem osób niepowołanych oraz oznakować znakami ostrzegawczymi o treści: „Uwaga! Zagrożenie azbestem!”, „Osobom nieupoważnionym wstęp wzbroniony”.
- 11) Zawarcie porozumienia z podmiotem, który przyjmie wytworzone odpady do dalszego właściwego gospodarowania oraz przetransportuje odpady do miejsca ich dalszego gospodarowania.
- 12) Skompletowanie wyposażenia technicznego.

13) Zawarcie umowy z laboratorium w sprawie prowadzenia monitoringu powietrza w przypadku usuwania wyrobów zawierających azbest o gęstości objętościowej mniejszej niż 1000 kg/m³ lub zawierających krokydolit.

14) Organizacja zaplecza, w tym socjalnego i BHP.

10.4. Usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów - obowiązki i postępowanie wykonawcy podczas usuwania wyrobów zawierające azbest.

▪ Procedura w zakresie bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów - obowiązki i postępowanie wykonawcy podczas usuwania wyrobów zawierające azbest.

Wykonawcy podczas prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest, dążąc do zapewnienia bezpiecznego usunięcia azbestu oraz wyrobów zawierających azbest i bezpiecznego gospodarowania powstałymi odpadami, powinni podczas prowadzenia tych prac postępować według poniższej procedury w celu wypełnienia stosownych obowiązków oraz postępowania zgodnie z przyjętymi zasadami.

Wykonawca prac związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest jest równocześnie wytwórcą odpadów niebezpiecznych, o ile zawarta umowa pomiędzy zlecającym usługę usunięcia wyrobów zawierających azbest a przyjmującym zlecenie nie stanowi inaczej.

Procedura ta dotyczy oczywiście również właściciela lub zarządzającego, który we własnym zakresie wykonuje prace związane z usuwaniem wyrobów zawierających azbest.

Celem niniejszej **procedury** jest przedstawienie zakresu obowiązków i zasad postępowania wykonawców prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest.

Zakres procedury obejmuje okres od rozpoczęcia do zakończenia prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest, wraz z oczyszczaniem budynku, budowli, instalacji lub urządzenia i terenu z pozostałości azbestu.

Opis szczegółowy procedury:

- 1) Zabezpieczenie obiektu i terenu wokół obiektu oraz odizolowanie miejsca robót.
Na początku należy wykonać odpowiednie zabezpieczenia obiektu, będącego przedmiotem prac i miejsc ich wykonywania, a także terenu wokół, przed emisją pyłu azbestu do środowiska, która może nastąpić w wyniku prowadzenia prac.
Ogrodzenie terenu powinno nastąpić z zachowaniem bezpiecznej odległości od traktów komunikacyjnych dla pieszych, nie mniej niż 1 m przy zastosowaniu osłon. Teren prac należy ogrodzić poprzez oznakowanie taśmami ostrzegawczymi biało-czerwonymi i umieszczenie tablic ostrzegawczych z napisami „Uwaga! Zagrożenie azbestem!”, „Osobom nieupoważnionym wstęp wzbroniony” lub „Zagrożenie azbestem krokidolitem”.
- 2) Prowadzenie czynności związanych z usuwaniem wyrobów azbest, czyli powstawaniem odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.
Podczas prac związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest należy przestrzegać następujących zasad:
  - nawilżać wodą wyroby zawierających azbest przed ich usunięciem i utrzymywać w stanie wilgotnym przez cały czas pracy,
  - demontować całe wyroby, a więc np: całe płyty, bez jakiegokolwiek uszkodzeń, tam gdzie jest to technicznie możliwe,

- odpajać wyrobów trwale związanych z podłożem przy stosowaniu wyłącznie narzędzi ręcznych lub wolnoobrotowych narzędzi mechanicznych, wyposażonych w miejscowe instalacje odciągające powietrze,
- prowadzić kontrolny monitoring powietrza pod kątem dotrzymania dopuszczalnych stężeń pyłu azbestu w miejscu pracy,
- gromadzić na tej samej zmianie roboczej powstałych odpadów niebezpiecznych zawierających azbest, po ich szczelnym opakowaniu, na miejscu wyznaczonym na terenie prowadzenia robót pod magazynowanie odpadów,
- codzienne staranne oczyszczać strefy prac i teren wokół, drogi wewnętrzne oraz maszyny i urządzenia, z wykorzystaniem podciśnieniowego sprzętu odkurzającego, zaopatrzonego w filtry HEPA lub na mokro; niedopuszczalne jest ręczne zamiatanie na sucho, jak również czyszczenie pomieszczeń i narzędzi pracy przy użyciu sprężonego powietrza,
- zastosować szczególne zabezpieczenia strefy prac i ochrony pracowników oraz środowiska, niezależnie od ogólnych zasad postępowania, w przypadku prowadzenia prac z wyrobami azbestowo-cementowymi, których gęstość objętościowa wynosi mniej niż 1000kg/m³ (tzw. miękkie), a także z innymi wyrobami, których powierzchnia jest w widoczny sposób uszkodzona lub zniszczona, lub jeżeli prace prowadzone są na obiektach z wyrobami zawierającymi azbest krokidolit, lub też w pomieszczeniach zamkniętych.

Z chwilą dokonanego demontażu wyrobów zawierających azbest wyroby te stają się odpadami niebezpiecznymi zawierającymi azbest.

3) Odpowiednie zabezpieczenie obiektu wewnątrz, którego prowadzone są prace polegające na usuwaniu wyrobów zawierających azbest.

4) Pakowanie odpadów.

Wytworzone w wyniku prowadzenia prac usuwania wyrobów zawierających azbest odpady powinny być odpowiednio szczelnie opakowane lub zestalone z zastosowaniem cementu lub żywic organicznych, w sposób uniemożliwiający emisję włókien i pyłów azbestu do środowiska, a w szczególności:

- wszystkie zdemontowane wyroby zawierające azbest o gęstości objętościowej większej niż 1000kg/m³, więc przede wszystkim takie jak płyty i rury azbestowo-cementowe, lub ich części, a więc powstałe z tych wyrobów odpady, należy szczelnie opakować w folię z polietylenu, o grubości nie mniejszej niż 0,2 mm i zamknąć w sposób uniemożliwiający przypadkowe otwarcie (zgrzewem ciągłym lub taśmą klejącą),
- wszystkie zdemontowane wyroby zawierające azbest o gęstości objętościowej mniejszej niż 1000kg/m³, a więc powstałe z tych wyrobów odpady, należy najpierw zestalić przy użyciu cementu lub żywic syntetycznych i po związaniu spoiwa szczelnie zapakowane w folię z polietylenu, o grubości nie mniejszej niż 0,2 mm i zamknąć w sposób uniemożliwiający przypadkowe otwarcie (zgrzewem ciągłym lub taśmą klejącą),
- wszystkie wyroby, które były w kontakcie z azbestem, np. odpadowe sorbenty, zużyte ubrania ochronne zanieczyszczone pyłem azbestowym, a także materiały filtracyjne (filtry wypełnione pyłem azbestowym), należy najpierw szczelnie opakowywać w worki z folii polietylenowej o grubości nie mniejszej niż 0,2 mm, a następnie umieścić w opakowaniu zbiorczym z folii polietylenowej o tej samej grubości i zamknąć w sposób uniemożliwiający przypadkowe otwarcie (zgrzewem ciągłym lub taśmą klejącą).

Niedopuszczalne jest stosowanie jako opakowań worków papierowych.

Pakowanie usuniętych wyrobów zawierających azbest powinno odbywać się wyłącznie do opakowań przeznaczonych do ostatecznego unieszkodliwienia.

5) Oznakowanie opakowań z odpadami.

Opakowania z odpadami zawierającymi azbest powinny być odpowiednio oznakowywane zgodnie z obowiązującymi wymogami, w tym w sposób określony dla azbestu oraz w sposób umożliwiający identyfikację zawartości opakowania. Etykiety i zawarte na nich napisy powinny być trwałe, nieulegające zniszczeniu pod wpływem czynników atmosferycznych i mechanicznych.

Wzór oznakowania m.in. odpadów i opakowań zawierających azbest załączono do niniejszego Programu jako załącznik nr 5.

6) Klasyfikacja odpadów.

Wszystkie odpady zawierające azbest zostały uznane za odpady niebezpieczne.

Wytworzone odpady klasyfikuje się według źródła ich powstawania. Odpady zawierające azbest są w następujący sposób klasyfikowane zgodnie z rozporządzeniem w sprawie katalogu odpadów:

Odpady pochodzące z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania produktów przemysłu chemii nieorganicznej:

- Rodzaj odpadów: odpady azbestowe z elektrolizy [06 07 01]*
- Rodzaj odpadów: odpady z przetwarzania azbestu [06 13 04]*

Odpady pochodzące z hutnictwa szkła:

- Rodzaj odpadów: odpady zawierające azbest (z hutnictwa szkła) [10 11 81]*

Odpady pochodzące z produkcji spoiw mineralnych (w tym cementu, wapna i tynku) oraz z wytworzonych z nich wyrobów:

- Rodzaj odpadów: odpady zawierające azbest z produkcji elementów cementowo-azbestowych [10 13 09]*

Odpadowe opakowania:

- Rodzaj odpadów: opakowania z metali zawierające niebezpieczne, porowate elementy wzmocnienia konstrukcyjnego (np: azbest), włącznie z pustymi pojemnikami ciśnieniowymi [15 01 11]*

Odpady w postaci zużytych sorbentów, materiałów filtracyjnych, tkanin do wycierania i ubrań ochronnych:

- Rodzaj odpadów: sorbenty, materiały filtracyjne, tkaniny do wycierania i ubrania ochronne zanieczyszczone substancjami niebezpiecznymi (ubrania robocze, maski, filtry zanieczyszczone azbestem) [15 02 02]*

Odpady w postaci zużytych lub nienadających się do użytkowania pojazdy (włączając maszyny pozadrogowe), odpady z demontażu, przeglądu i konserwacji pojazdów (z wyłączeniem grup 13 i 14 oraz podgrup 16 06 i 16 08):

- Rodzaj odpadów: okładziny hamulcowe zawierające azbest [16 01 11]*

Odpady urządzeń elektrycznych i elektronicznych

- Rodzaj odpadów: zużyte urządzenia zawierające azbest [16 02 12]*

Odpady z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury drogowej (włączając glebę i ziemię z terenów zanieczyszczonych) w postaci materiałów izolacyjnych oraz materiałów konstrukcyjnych zawierające azbest:

- Rodzaj odpadów: materiały izolacyjne zawierające azbest [17 06 01]*
- Rodzaj odpadów: materiały konstrukcyjne zawierające azbest [17 06 05]*

Pozostałe odpady z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury drogowej (włączając glebę i ziemię z terenów zanieczyszczonych):

- Rodzaj odpadów: inne odpady z remontów i demontażu zawierające substancje niebezpieczne (papy, kity, masy hydroizolacyjne, płytki PCV zawierające azbest) [17 09 03]*

Odpady komunalne segregowane i gromadzone selektywnie

- Rodzaj odpadów: zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne zawierające niebezpieczne składniki (sprzęt gospodarstwa domowego zawierający izolacje azbestowe) [20 01 35]*.

Uwaga: symbol „**” oznacza że są to odpady niebezpieczne, podane cyfry oznaczają kod danego rodzaju odpadów

W związku z tym, że bardzo często zdarza się, że nieprawidłowo klasyfikowane są odpadowe płyty azbestowo-cementowe (tzw. eternitu), zwraca się uwagę, że powstające w wyniku demontażu z pokryć dachowych płyt azbestowo-cementowych (tzw. eternit) należy klasyfikować jako odpadowy materiał konstrukcyjny o kodzie 17 06 05, a nie jako odpadowy materiał izolacyjny, a więc nie jako odpad o kodzie 17 06 01.

Zestawienie rodzajów wyrobów i powstających z nich odpadów zamieszczono w tablicy poniżej.

Tablica nr 5. Nazwy wyrobów i kody odpowiadających im odpadów z przelicznikami jednostek

Kod wyrobu	Rodzaj wyrobu zawierającego azbest	Kod odpadu powstającego z wyrobu	Jednostka	Przelicznik na [kg]
W1	Płyty azbestowo-cementowe płaskie stosowane w budownictwie	17 06 05*	m ² , kg	11
W2	Płyty azbestowo-cementowe faliste dla budownictwa	17 06 05*	m ² , kg	11
W3	Rury i złącza azbestowo-cementowe	17 06 05*	mb, kg	40
W4	Izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest	17 06 01*	m ³ , kg	300
W5	Wyroby cierne azbestowo-kauczukowe	16 01 11*	kg	
W6	Przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione (tkaniny i odzież ochronna)	15 02 02*	kg	
W7	Szczeliwa azbestowe	17 06 01*	kg	
W8	Taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki	17 06 01*	kg	
W9	Wyroby azbestowo-kauczukowe, z wyjątkiem wyrobów ciernych	17 06 01*	kg	
W10	Papier, tektura	17 06 01*	m ² , kg	1,5
W11	Inne wyroby zawierające azbest, osobno nie wymienione			
W11.1	otuliny azbestowo-cementowe,	17 06 01*	mb, kg	6
W11.2	kształtki azbestowo-cementowe budowlane (przewody wentylacyjne, podokienniki, osłony kanałów spalin)	17 06 05*	m ² , kg	15
W11.3	kształtki azbestowo-cementowe elektroizolacyjne	16 02 13*	kg	
W11.4	plytki PCV	17 09 03*	m ² , kg	5
W11.5	plyty ogniochronne	17 06 01*	m ² , kg	20
W11.6	papy, kity, i masy hydroizolacyjne	17 09 03*	kg	
W11.7	sprzęt gospodarstwa domowego	20 01 35*	kg	
W11.8	ubrania robocze, maski, filtry zanieczyszczone azbestem	15 02 02*	kg	
W11.9	inne wyżej nie wymienione		m ² , m ³ , mb, kg	

7) Ewidencja wytworzonych odpadów

Wytwórca odpadów zawierających azbest zobowiązany jest do prowadzenia ilościowej i jakościowej ewidencji wytwarzanych odpadów przy zastosowaniu określonego wzoru karty ewidencji odpadów. Dokumenty stworzone na potrzeby prowadzenia ewidencji odpadów należy przechowywać przez okres 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym sporządzono te dokumenty.

Wzór karty ewidencji odpadów załączono do niniejszego programu jako załącznik nr 6.

8) Magazynowanie odpadów i przygotowanie odpadów do transportu.

Jeżeli jest taka możliwość to odpady powinny być bezpośrednio po powstaniu, po odpowiednim opakowaniu, ładowane na skrzynie ładunkową pojazdu, którym odpady te będą wywożone, a więc powinno się tak zorganizować prace związane z powstawaniem odpadów, aby nie zachodziła potrzeba magazynowania odpadów, a powstałe odpady powinny być jeszcze tego samego dnia wywiezione z miejsca prowadzenia robót, czyli z miejsca ich powstania, do miejsca ich dalszego gospodarowania.

Potrzeba magazynowania odpadów powinna wynikać wyłącznie z potrzeby zebrania i przygotowania, czyli między innymi opakowania, określonej partii wysyłkowej odpadów o odpowiedniej wielkości do transportu. Odpady powinny być magazynowane w wyznaczonym miejscu na terenie prowadzenia prac, zabezpieczonym w odpowiedni sposób przed dostępem osób niepowołanych. Miejsce magazynowania odpadów powinno być każdorazowo uzgadniane z władającym nieruchomością.

Czas magazynowania odpadów nie może przekraczać terminów uzasadnionych zebraniem odpowiedniej ilości partii wysyłkowej odpadów do transportu.

9) Przekazanie odpadów do dalszego gospodarowania.

Wytwórca odpadów zawierających azbest, a więc posiadacz tych odpadów, z reguły nie będzie w stanie we własnym zakresie w odpowiedni sposób unieszkodliwić powstałych odpadów niebezpiecznych zawierających azbest. W związku z powyższym będzie zmuszony do przekazania odpadów do dalszego gospodarowania innemu podmiotowi. Posiadacz odpadów może je przekazywać wyłącznie podmiotom, które uzyskały zezwolenie właściwego organu na prowadzenie gospodarowania tymi odpadami. Jeżeli posiadacz odpadów, w tym wytwórca odpadów, przekazuje odpady następnemu posiadaczowi odpadów, który ma zezwolenie właściwego organu na unieszkodliwianie tych odpadów lub ewentualnie na ich zbieranie, a także ma koncesję na składowanie tych rodzajów odpadów w górotworze, w tym w podziemnych wyrobiskach górniczych, odpowiedzialność za gospodarowanie odpadami przenosi się na tego następnego posiadacza odpadów, czyli na podmiot, który przejął odpady. W przypadku przekazywania odpadów podmiotowi, który nie ma stosownego zezwolenia właściwego organu na gospodarowanie tymi odpadami, odpowiedzialność za gospodarowanie odpadami spoczywa nadal na przekazującym odpady.

W związku z powyższym już na etapie planowania usunięcia wyrobów zawierających azbest należałoby zawrzeć porozumienie z podmiotem, który przyjmie wytworzone w wyniku usuwania wyrobów zawierających azbest odpady do dalszego właściwego gospodarowania.

Zlecając usługę transportu odpadów należy wskazać przyjmującemu usługę transportu odpadów, a więc prowadzącemu transport odpadów, miejsce odbioru odpadów oraz posiadacza odpadów, do którego należy dostarczyć te odpady. Prowadzący transport odpadów jest obowiązany dostarczyć te odpady do posiadacza odpadów, który został mu wskazany przez zlecającego usługę. Należy przy tym zaznaczyć, że podmiot, który tylko świadczy usługę w zakresie transportu odpadów, a więc nie posiada stosownego zezwolenia w zakresie gospodarowania odpadami, nie przejmuje odpowiedzialności za gospo-

darowanie odpadami, za wyjątkiem oczywiście odpowiedzialności za należyte wykonanie usługi w zakresie transportu odpadów do wskazanego miejsca.

10) Ewidencja przekazywanych odpadów.

Przekazanie odpadów do dalszego gospodarowania powinno być potwierdzone na odpowiednim druku karty przekazania odpadów. Kartę przekazania odpadów sporządza posiadacz odpadów, który przekazuje odpady. Kartę przekazania odpadów należy sporządzić w odpowiedniej liczbie egzemplarzy - po jednym dla każdego z posiadaczy oraz dla transportującego odpady. Posiadacz odpadów, który przejmuje odpad od innego posiadacza, jest obowiązany potwierdzić przejęcie odpadu na karcie przekazania odpadu, wypełnionej przez posiadacza, który przekazuje ten odpad. Prowadzący wyłącznie transport odpadów jest obowiązany do poświadczenia na karcie przekazania odpadu wykonania tej usługi.

Posiadacz odpadów jest obowiązany do przechowywania dokumentów sporządzonych na potrzeby ewidencji przekazywanych odpadów przez okres 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym sporządzono te dokumenty.

Szczegółowy opis sposobu prowadzenia ewidencji przekazywanych odpadów określony jest w ustawie o odpadach oraz w rozporządzeniach wydanych na podstawie powyższej ustawy

Wzór karty przekazania odpadów załączono do niniejszego programu jako załącznik nr 7.

11) Oczyszczenie pola prac i otoczenia terenu robót z pozostałości azbestu.

Po zakończeniu prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest wykonawca prac ma obowiązek dokonania prawidłowego oczyszczenia strefy prac i otoczenia z pozostałości azbestu. Oczyszczenie powinno być wykonane przy zastosowaniu sprzętu filtracyjno-wentylacyjnego z wysoko skutecznym filtrem lub na mokro.

12) Przedstawienie dokumentu stwierdzającego rzetelność wykonania prac i oczyszczenia z azbestu.

Wykonawca prac związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest ma obowiązek złożenia właścicielowi, użytkownikowi lub zarządcy obiektu, urządzenia budowlanego lub innego miejsca, z którego usuwane były wyroby zawierające azbest, pisemnego oświadczenia o prawidłowości wykonania prac oraz o oczyszczeniu terenu z wyrobów zawierających azbest i z pyłu azbestowego, z zachowaniem właściwych przepisów technicznych i sanitarnych. W przypadku, kiedy przedmiotem prac były wyroby o gęstości objętościowej mniejszej niż 1000 kg/m³ lub prace obejmowały wyroby zawierające azbest krokidolitywy, wykonawca prac ma obowiązek przedstawienia wyników badania powietrza przeprowadzonego przez akredytowane laboratorium.

10.5. Transport odpadów zawierających azbest.

▪ **Procedura w zakresie bezpiecznego transportu odpadów zawierających azbest.**

Transportujący odpady zawierające azbest, dążąc do zapewnienia bezpiecznego transportu tych odpadów powinni podczas prowadzenia tych prac postępować według poniższej procedury w celu wypełnienia stosownych obowiązków oraz postępowania zgodnie z przyjętymi zasadami.

Procedura ta dotyczy również właściciela lub zarządzającego, który we własnym zakresie transportuje odpady do miejsca ich gospodarowania.

Celem niniejszej **procedury** jest przedstawienie zakresu obowiązków i zasad postępowania dotyczących przygotowania i transportu odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Zakres procedury obejmuje działania począwszy od przygotowania do transportu poprzez sam transport odpadów do momentu przekazania transportu odpadów do miejsca ich dalszego gospodarowania.

Opis szczegółowy procedury:

1) Uzyskanie zezwolenia na transport odpadów.

Podmiot planujący prowadzić transport odpadów niebezpiecznych zawierających azbest zobowiązany jest, przed podjęciem tej działalności, uzyskać zezwolenie właściwego organa na transport odpadów. Zezwolenie na transport odpadów wydaje właściwy starosta ze względu na miejsce siedziby lub zamieszkania transportującego odpady.

Obowiązek uzyskanie zezwolenia na transport odpadów co prawda nie dotyczy wytwórcy odpadów, który transportuje wytworzone przez siebie odpady, niemniej zakres i sposób transportu w takich przypadkach powinien być uzgodniony z właściwym organem w ramach wydawanej decyzji zatwierdzającej program gospodarowania odpadami niebezpiecznymi.

2) Zachowanie przepisów dotyczących transportu towarów niebezpiecznych.

Transport odpadów niebezpiecznych zawierających azbest odbywać się powinien z zachowaniem przepisów obowiązujących przy transporcie towarów niebezpiecznych określonych w ustawie o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych. Obowiązują przepisy umowy europejskiej dotyczącej międzynarodowego przewozu drogowego towarów niebezpiecznych (tzw. umowa ADR).

3) Środek transportu odpadów.

Do przewożenia odpadów zawierających azbest mogą być używane samochody ciężarowe z nadwoziem skrzyniowym, bez przyczepy lub z jedną przyczepą. Środek transportu odpadów niebezpiecznych zawierających azbest powinien być odpowiednio przystosowany, wyposażony i oznakowany zgodnie z wymogami dotyczącymi przewozu drogowego towarów niebezpiecznych i stosownie do potrzeb przewożonych odpadów niebezpiecznych. Środki transportu powinny być oznakowane zgodnie z umowa ADR

4) Czynności związane z przygotowaniem do transportu.

Osoba transportująca odpady zawierająca azbest powinna być wcześniej przeszkolona w zakresie ryzyka dla zdrowia, wymagań higienicznych, konieczności używania środków ochrony indywidualnej, działań zapobiegających wypadkom, a jeżeli jest to wymagane kierowca pojazdu powinien mieć ukończony kurs dokształcający dla kierowców przewożących towary niebezpieczne.

Obowiązek odpowiedniego przygotowania do transportu odpadów zawierających azbest spoczywa co prawda na wytwórcy odpadów, niemniej przygotowując się do transportu odpadów należy sprawdzić czy odpady zostały w sposób właściwy opakowane, a opakowania zostały odpowiednio oznakowane, w tym w sposób umożliwiający identyfikację zawartości opakowania oraz zgodnie z wymaganiami dotyczącymi przewozu towarów niebezpiecznych.

Przed załadunkiem odpadów niebezpiecznych należy sprawdzić czystość skrzyni ładunkowej. Ze skrzyni ładunkowej należy bezwzględnie usunąć wszystkie przedmioty, które mogłyby spowodować uszkodzenie opakowań. Podłóże skrzyni ładunkowej należy wyłożyć odpowiednią, grubą i wytrzymałą folią.

Załadunek odpadów powinien odbywać się ze szczególną ostrożnością, w sposób niepowodujący uszkodzenia opakowań, w których znajdują się odpady zawierające azbest.

Poszczególne opakowania z odpadami niebezpiecznymi powinny być tak układane na środku transportu, aby zapewnić ich stabilność podczas transportu, czyli aby nie zmieniły położenia zarówno w stosunku do siebie jak i do pojazdu, oraz nie były narażone na tarcie, wstrząsy, przewracanie się i wypadnięcie z pojazdu.

Przed przystąpieniem do transportu odpadów należy pobrać od zlecającego usługę transportu odpadów kartę przekazania odpadów.

5) Załadunek odpadów.

Załadunek odpadów powinien odbywać się ze szczególną ostrożnością, w sposób niepowodujący uszkodzenia opakowań, w których znajdują się odpady zawierające azbest.

6) Transport odpadów.

Transport odpadów niebezpiecznych powinien odbywać się w taki sposób, aby nie nastąpiło otwarcie lub uszkodzenie opakowań i wydostanie się odpadów na zewnątrz, w sposób niepowodujący zagrożeń ani uciążliwości dla środowiska.

W czasie przewozu odpadów niebezpiecznych kierowca powinien posiadać wszystkie dokumenty wymagane przy przewozie towarów niebezpiecznych.

Zlecone do transportu odpady bezwzględnie należy przetransportować do miejsca wskazanego przez zlecającego usługą oraz dostarczyć do posiadacza, który został mu wskazany przez zlecającego usługę.

7) Ewidencja transportujących odpadów.

Prowadzący transport odpadów prowadzi ewidencję transportujących odpadów z zastosowaniem tylko karty przekazania odpadu.

Po wykonaniu usługi transportu odpadów należy poświadczyć na karcie przekazania odpadu, wystawionej przez posiadacza odpadów zlecającego usługę, wykonanie tej usługi.

8) Rozładunek odpadów.

Rozładunek odpadów powinien odbywać się ze szczególną ostrożnością, w sposób niepowodujący uszkodzenia opakowań, w których znajdują się odpady zawierające azbest.

W razie stwierdzenia po wyładunku pozostałości po przewożonych odpadach należy niezwłocznie je usunąć oraz dokładnie oczyścić pojazd i jego wyposażenie z zachowaniem zasad przewidzianych dla prac przy usuwaniu azbestu.

10.6. Unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest.

▪ Procedura w zakresie unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest

Podmiot zajmujący się unieszkodliwianiem przejętych odpadów zawierających azbest, dążąc do zapewnienia dokonania bezpiecznego unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest, powinien podczas prowadzenia tych prac postępować według poniższej procedury w celu wypełnienia stosownych obowiązków oraz postępowania zgodnie z przyjętymi zasadami.

Celem niniejszej **procedury** jest więc przedstawienie zakresu obowiązków i zasad postępowania podmiotów zajmujących się unieszkodliwianiem odpadów zawierających azbest.

Zakres procedury obejmuje okres od momentu przyjęcia odpadów do dokonania unieszkodliwienia tych odpadów.

Opis szczegółowy procedury:

1) Dopuszczalne metody unieszkodliwiania odpadów.

Jeszcze do niedawna jedyną dopuszczalną metodą unieszkodliwiania na terytorium Polski odpadów zawierających azbest było poddawanie unieszkodliwieniu odpadów zawierających azbest poprzez składowanie na składowiskach odpadów. Dokonaną niedawno nowelą do ustawy o odpadach, dopuszczono do przetwarzania odpadów zawierających azbest w urządzeniach przewoźnych.

2) Uzyskanie zezwolenia na unieszkodliwianie odpadów.

Podmiot planujący prowadzić unieszkodliwianie odpadów niebezpiecznych zawierających azbest, zobowiązany jest przed podjęciem tej działalności uzyskać zezwolenie właściwego organu na prowadzenie tej działalności tj. na prowadzenie unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest. Właściwym organem jest marszałek województwa na terenie, którego prowadzone będzie unieszkodliwianie odpadów, w tym prowadzone będzie przetwarzanie odpadów zawierających azbest w urządzeniach przewoźnych. Wymóg uzyskania zezwolenia na unieszkodliwianie odpadów nie dotyczy wyłącznie posiadacza odpadów prowadzącego unieszkodliwianie odpadów przez ich składowanie na składowiskach podziemnych, który uzyskał koncesję na prowadzenie takiej działalności na podstawie ustawy - Prawo geologiczne i górnicze.

3) Przyjęcie odpadów do unieszkodliwienia.

Z chwilą przyjmowania od innego posiadacza odpadów zawierające azbest do unieszkodliwienia należy sprawdzić zgodność przyjmowanych odpadów z danymi zawartymi w karcie przekazania odpadu. Jeżeli okaże się, że skład odpadów dostarczanych do miejsca unieszkodliwienia jest niezgodny z dokumentami wymaganymi przy obrocie odpadami, powinno odmówić się przyjęcia tych odpadów. Z chwilą przejęcia odpadów podmiot prowadzący działalność w zakresie unieszkodliwiania odpadów staje się posiadaczem przejętych odpadów i posiadając zezwolenie na unieszkodliwianie tych odpadów przejmuje odpowiedzialność za gospodarowanie przejętymi odpadami.

Przejęcie odpadów potwierdzone musi być przez przejmującego odpady do unieszkodliwienia na karcie przekazania odpadów sporządzonej według obowiązujących przepisów i wymogów w tym zakresie i wystawionej przez posiadacza odpadów przekazującego odpady do unieszkodliwienia.

4) Unieszkodliwianie poprzez składowanie odpadów zawierających azbest.

W chwili obecnej praktycznie jedyną stosowaną metodą unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest na terytorium Polski jest unieszkodliwianie poprzez składowanie na odpowiednich składowiska odpadów. Przedsięwzięcie związane ze składowaniem odpadów niebezpiecznych zawierających azbest zaliczone jest do przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko.

Odpady zawierające azbest mogą być składowane jedynie w kwaterach przeznaczonych wyłącznie do składowania odpadów zawierających azbest.

Czynności związane z deponowaniem odpadów zawierających azbest należy wykonywać w sposób zabezpieczający przed emisją włókien i pyłu azbestowego do powietrza, a podstawowym zadaniem jest niedopuszczenie do rozszczelnienia opakowań odpadów. Opakowania z odpadami zdjęte z pojazdu należy ostrożnie układać w kwaterze składowiska zgodnie z technologią zatwierdzoną w instrukcji eksploatacji składowiska, uwzględniając racjonalne wykorzystanie pojemności obiektu. Niedopuszczalne jest zrzucanie lub wysypywanie odpadów z samochodów, kompaktowanie odpadów zawierających azbest, ani poruszanie się innych pojazdów mechanicznych po powierzchni składowanych odpadów zawierających azbest.

Wymagania techniczne i organizacyjne dotyczące składowisk odpadów zawierających azbest określono w ustawie o odpadach.

Zarządzający składowiskiem odpadów zobowiązany jest do prowadzenia ilościowej i jakościowej ewidencji składowanych odpadów przy wykorzystaniu kart ewidencji odpadów.

5) Przetwarzanie odpadów zawierających azbest w urządzeniach przewoźnych.

Zostały opracowane nowatorskie metody utylizacji azbestu, polegające na unieściewianiu włókien azbestu przy zastosowaniu procesów termicznych nagrzewających wyroby zawierające azbest do temperatury dochodzącej do 1500 °C. Unieściewianie może być przeprowadzane w urządzeniach przewoźnych. Najistotniejszym rezultatem całego procesu przetwarzania odpadów zawierających azbest przy zastosowaniu procesów termicznych ma być definitywne unieściewienie włókien azbestu.

Urządzenie przewoźne daje możliwość prowadzenia tego procesu najbliżej miejsca wytworzenia odpadów zawierających azbest, nawet w miejscu ich wytworzenia albo w niewielkiej odległości, minimalizując tym samym ryzyko narażenia na kontakt z włóknami azbestu w procesie transportu odpadów zawierających azbest oraz przyspieszając termin ostatecznej eliminacji azbestu z gospodarki.

Metoda ta praktycznie nie jest jeszcze powszechnie stosowana na terytorium Polski. W chwili obecnej opracowywane są szczegółowe warunki jakie trzeba będzie spełnić przy przetwarzaniu odpadów zawierających azbest w urządzeniach przewoźnych. Podstawowym warunkiem dopuszczenia do przetwarzania odpadów azbestowych w urządzeniach przenośnych będzie to aby odpady, które powstaną w procesie przetwarzania, nie będą mogły zawierać już włókien azbestu.

Podmiot prowadzący działalność przetwarzania odpadów zawierających azbest w urządzeniach przewoźnych, w związku z tym, że w wyniku przetwarzania odpadów zawierających azbest powstawać będą inne odpady, jest obowiązany do uzyskania decyzji zatwierdzającej program gospodarki odpadami. Program ten zatwierdzany jest przez właściwego marszałka województwa ze względu na miejsce przetwarzania tych odpadów.

Podmiot przetwarzający odpadów zawierających azbest w urządzeniach przewoźnych oczywiście zobowiązany jest do prowadzenia ilościowej i jakościowej ewidencji poddawanych przetwarzaniu odpadów przy wykorzystaniu kart ewidencji odpadów.

11. Składowiska odpadów zawierających azbest najbliżej położone gminy Rogowo.

W chwili obecnej czynnych jest na terenie całego kraju 27 składowisk ogólnodostępnych, które przyjmują do unieszkodliwienia odpady zawierające azbest. W najbliższym czasie planowane jest oddanie do użytkowania 18 kolejnych składowisk. Oprócz tego funkcjonują także 4 zakładowe składowiska użytkowane wyłącznie na potrzeby wewnętrzne zarządzających tymi składowiskami.

Na terenie gminy Rogowo nie funkcjonuje składowisko odpadów niebezpiecznych zawierających azbest. W najbliższym czasie nie jest także planowane otwarcia takiego składowiska na terenie gminy.

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonuje obecnie tylko jedno składowisko ogólnodostępne odpadów zawierających azbest. Jest to składowisko położone w miejscowości Małociechowo gmina Pruszcz. W planach jest otwarcie w najbliższym czasie

dwóch składowisk tj. kolejne w miejscowości Małociechowo oraz w miejscowości Bycz - Teodorowo gmina Piotrków Kujawski.

Najbliżej położone gminy Rogowo czynne ogólnodostępne składowiska odpadów zawierających azbest to:

- Składowisko odpadów położone w miejscowości Rachocin (gmina Sierpc, województwo mazowieckie). Zarządzającym składowiskiem jest Zakład Gospodarki Mieszkaniowej, 09-200 Sierpc, ul. Traugutta 33 (tel. 24 275 55 35). Niestety na składowisko przyjmowane są z reguły wyłącznie odpady z terenu woj. mazowieckiego, ale w uzasadnionych przypadkach także spoza tego województwa
- Składowisko odpadów położone w miejscowości Małociechowo (gmina Pruszcz, województwo kujawsko-pomorskie). Zarządzającym składowiskiem jest ECO-POL Sp. z o.o., 86-120 Pruszcz, ul. Dworcowa 9 (tel. 52 330 80 65; 52 332 08 26). Tu też planowane jest otwarcie w najbliższym czasie kolejnego składowiska odpadów zawierających azbest
- Składowisko odpadów położone w miejscowości Gilwa Mała (gmina Kwidzyn, województwo pomorskie). Zarządzającym składowiskiem jest Zakład Utylizacji Odpadów Sp. z o.o., 82-500 Kwidzyn, Gilwa Mała 8 (tel. 55 279 58 28)
- Składowisko odpadów położone w miejscowości Półwieś (gmina Zalewo, województwo warmińsko-mazurskie). Zarządzającym składowiskiem jest Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o., 14-100 Ostróda, ul. 3-go Maja 8 (tel. 89 646 42 51)
- Składowisko odpadów położone w mieście Konin (województwo wielkopolskie). Zarządzającym składowiskiem jest Zakład Utylizacji Odpadów Sp. z o.o. 62-510 Konin, ul. Sulańska 11 (tel. 63 249 36 24).

Aktualną listę czynnych składowisk odpadów oraz dane teleadresowe podmiotów zajmujących się zarządzaniem tych składowisk można uzyskać w stworzonej między innymi na potrzeby gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji dotyczących podmiotów zajmujących się gospodarowaniem odpadów niebezpiecznych zawierającej azbest Bazie Azbestowej (www.bazaazbestowa.pl).

12. Zadania szczegółowe przewidziane do realizacji w ramach programu, ich harmonogram i koszt realizacji.

Zadania przewidziane do realizacji w ramach Programu Usuwania Azbestu i Wytrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo można zgrupować następujących 5 blokach tematycznych:

- 1) Zadania związane z prowadzeniem gminnej bazy danych o lokalizacji, ilości i stanie istniejących wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Rogowo.
- 2) Zadania w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest.
- 3) Działania edukacyjno-informacyjne.
- 4) Aktualizacja programu.
- 5) Monitoring realizacji programu.

12.1. Zadania związane z prowadzeniem gminnej bazy danych o lokalizacji, ilości i stanie istniejących wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Rogowo.

Do zadań tych należy:

- 1) Uzupełnianie i aktualizacja gminnej bazy danych o lokalizacji, ilości i stanie istniejących wyrobów zawierających azbest.

Realizowane przede wszystkim na podstawie zbieranych od właścicieli, użytkowników nieruchomości, na których wykorzystywane są wyroby zawierające azbest informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest oraz na podstawie przeprowadzanych wizji terenowych.

W ramach tego zadania wykonywane będą następujące działania:

- uzupełnianie o nowe dane dotyczące lokalizacji, ilości i stanie istniejących wyrobów zawierających azbest, w tym w zakresie nr ewidencyjnych działek, na których użytkowane są wyroby zawierające azbest oraz nazw obrębów geodezyjnych w obrębie, których położone są te działki,
  - wykonanie inwentaryzacji dzikich wysypiskach, na których zdeponowano odpady zawierające azbest i uzupełnienie bazy o dane tych wysypisk,
  - wykonanie inwentaryzacji rur azbestowo-cementowych, które zastosowane były na potrzeby instalacji wodociągowej w miejscowości Sosnowo, a które w chwili obecnej nie są już wykorzystywane, zaznaczenie ich lokalizacji w planach sytuacyjnych na odpowiednich podkładach mapowych i uzupełnienie bazy o dane tych rur azbestowo-cementowych,
  - aktualizowanie już wprowadzonych danych, w tym po przeprowadzonych weryfikacjach, m.in. stopnia pilności usunięcia wyrobów zawierających azbest oraz w związku z dokonaniem usunięcia i przekazaniem do unieszkodliwienia wyrobów zawierających azbest.
  - opracowanie mapy rozmieszczenia wyrobów zawierających azbest w poszczególnych miejscowościach na odpowiednich podkładach geodezyjnych.
- 2) Wymiana informacji dotyczących lokalizacji, ilości i stanie wyrobów zawierających azbest pomiędzy różnymi organów administracji publicznej zajmujących się zagadnieniami związanymi z wyrobami zawierającymi azbest.

Okres realizacji zadań: przez cały okres realizacji programu, przy czym intensyfikacja działań związanych z uzupełnieniem gminnej bazy danych do końca roku 2014 tak, aby w roku 2015 można było dokonać rzetelnej oceny realizacji celów programu, zweryfikować założone zadania i opracować jego aktualizację.

Koszt realizacji zadań: zadania realizowane w ramach istniejących struktur samorządowych Gminy Rogowo bez potrzeby tworzenia nowych stanowisk pracy, w związku z powyższym powinny być realizowane bez poniesienia dodatkowych kosztów.

Jednostka odpowiedzialna: Gmina Rogowo.

Efekty realizacji zadań: posiadanie aktualnej informacji na temat wyrobów zawierających azbest występujących na terenie Gminy Rogowo.

12.2. Zadania w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest

Zadania w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Rogowo są zadaniami priorytetowymi w ramach niniejszego Programu, przynoszącymi największe korzyści społeczne, ekologiczne i ekonomiczne, lecz generującym bardzo duże koszty w ich realizacji.

Do zadań tych należą:

- 1) Usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów budowlanych, w tym:
  - demontaż wyrobów zawierających z obiektów,
  - transportowanie wytworzonych w wyniku demontażu odpadów niebezpiecznych zawierających azbest do miejsca ich unieszkodliwienia,
  - unieszkodliwianie odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.
- 2) Koordynacja i wspieranie działań podejmowanych przez właścicieli nieruchomości w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest, w tym:

- koordynowanie działań związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest,
- wspieranie w zakresie możliwości pozyskiwania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych dla wsparcia realizacji działań związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest i ich unieszkodliwianiem.

Okres realizacji zadań: przez cały okres realizacji programu, przy czym biorąc pod uwagę ilość użytkowanych na terenie gminy Rogowo zinwentaryzowanych wyrobów zawierających azbest i długość okresu realizacji programu, czyli okres 22 lat, średnio rocznie powinno być usuwanych ok. 62,7 Mg wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Rogowo, tj. ok. 5.697 m² płyt azbestowo-cementowych, czyli po ok. 4,55 % ilości użytkowanych w chwili obecnej wyrobów zawierających azbest.

Koszt realizacji zadania związanego z usuwaniem wyrobów zawierających azbest:

Główne koszty realizacji programu związane są z działaniami związanymi z usuwaniem wyrobów zawierających azbest.

Szacując koszty związane z dokonywaniem usunięcia wyrobów zawierających azbest należy wziąć pod uwagę koszty, które trzeba ponieść na:

- dokonanie demontażu wyrobów zawierających z obiektów, na których są zastosowane,
- przetransportowanie powstałych w wyniku przeprowadzonego demontażu wyrobów zawierających azbest odpadów niebezpiecznych z miejsca przeprowadzonego demontażu do miejsca dokonania ich unieszkodliwienia,
- przekazanie do unieszkodliwienia odpadów niebezpiecznych zawierających azbest powstałych z dokonanego demontażu.

Na chwilę obecną średnie koszty poszczególnych działań w ramach przeprowadzania usunięcia wyrobów zawierających azbest kształtują się następująco:

- koszt przeprowadzenia demontażu wyrobów: 12 zł za 1 m² pokrycia dachowego,
- koszt transportu odpadów do miejsca unieszkodliwienia: 6 zł za 1 m² odpadowego pokrycia dachowego (wzięto tu pod uwagę potrzebę transportu odpadów na odległość ok. 200 km),
- koszt przekazania do unieszkodliwienia odpadów: 5 zł za 1 m² odpadowego pokrycia dachowego.

Powyższe założenia dają łączny **koszt usunięcia 1 m²** (tj. **11 kg**) wyrobów zawierających azbest w kwocie: **23 zł**, tj.

Koszt usunięcia wszystkich zinwentaryzowanych na chwilę obecną wyrobów zawierających azbest użytkowanych na terenie gminy Rogowo wynosi: 2.882.512 zł (125.326,6 m² x 23 zł/ m²).

Przyjmując, że średnio rocznie usuwanych będzie z terenu gminy Rogowo ok. 5.697 m² (tj. ok. 62,7 Mg) wyrobów zawierających azbest (płyt azbestowo-cementowych), **średnie roczne koszty usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu obejmującego gminę Rogowo wynosić będą ok. 131.031 zł.**

Dodatkowo należy wziąć pod uwagę to, że z reguły zachodzić będzie potrzeba wykonania w miejscu zdemontowanego pokrycia dachowego zawierające azbest nowego pokrycia dachowego. Koszty wykonania nowego pokrycia wykazują bardzo dużą rozbieżność, w zależności od rodzaju materiału jaki jest stosowany. Jednakże można przyjąć, że średni koszt wykonania nowego pokrycia oscylować może wokół stawki zbliżonej wokół ok. 75 zł/ m².

Jednostka odpowiedzialna za usuwanie wyrobów zawierających azbest: właściciele obiektów budowlanych, Gmina Rogowo.

Koszt realizacji zadań wspierających: zadanie realizowane w ramach istniejących struktur samorządowych Gminy Rogowo bez potrzeby tworzenia nowych stanowisk pracy, w związku z powyższym powinny być realizowane bez poniesienia dodatkowych kosztów.

Jednostka odpowiedzialna za realizację zadań wspierających: Gmina Rogowo.

Efekty realizacji zadań:

Do najistotniejszych korzyści wynikających z realizacji działań związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest należą:

- 1) W zakresie korzyści społecznych:
  - oczyszczenie terenu gminy Rogowo z wyrobów zawierających azbest, a w konsekwencji zmniejszenie emisji włókien azbestu do środowiska i uzyskanie warunków dla poprawy ochrony zdrowia mieszkańców,
  - ograniczenie śmiertelności na skutek chorób azbestozależnych, a w szczególności raka płuc i międzybłonniaka opłucnej,
  - przedłużenie okresu użytkowania obiektów budowlanych oraz uzyskanie lepszych parametrów eksploatacyjnych,
  - poprawa wyglądu zewnętrznego obiektów budowlanych,
  - wzrost atrakcyjności turystycznej terenów gminy,
  - wzrost atrakcyjności terenów gminy Rogowo dla inwestorów.
- 2) W zakresie korzyści ekologicznych
  - stopniowe ograniczanie, a w konsekwencji całkowita eliminacja narażenia środowiska na azbest.
- 3) W zakresie korzyści ekonomicznych
  - przyrost wartości nieruchomości,
  - przyrost wartości gruntów,
  - poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych,
  - wzrost inwestycji.

12.3. Działania edukacyjno-informacyjne.

W szczególności powinny być podejmowane następujące działania:

- 1) Organizowanie szkoleń dla społeczności lokalnej w zakresie bezpiecznego postępowania w użytkowaniu wyrobów zawierających azbest i bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu nieruchomości oraz przepisów i procedur obowiązujących przy działaniach związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest.
- 2) Uczestniczenie w szkoleniach organizowanych dla pracowników administracji samorządowej
- 3) Działania edukacyjne, informacyjne i popularyzacyjne skierowane do mieszkańców gminy Rogowo, w tym do dzieci i młodzieży na temat szkodliwości azbestu i bezpiecznego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest oraz prawidłowego ich usuwania.
- 4) Zamieszczanie na stronach internetowych gminy informatorów, ulotek, plakatów i innych materiałów edukacyjno-informacyjnych.
- 3) Rozprowadzanie opracowywanych poradników, informatorów, ulotek, plakatów i innych materiałów edukacyjno-informacyjnych wśród mieszkańców.

Okres realizacji zadań: przez cały okres realizacji programu.

Koszt realizacji zadań: zakłada się, że średnio rocznie na realizację działań edukacyjno-informacyjnych przeznaczana będzie kwota 5.000 zł, więc koszt w całym okresie realizacji Programu wyniesie ok. **110.000 zł**.

Jednostka odpowiedzialna: Gmina Rogowo.

Efekty realizacji zadań: wzrost świadomości mieszkańców gminy Rogowo w zakresie szkoliwego wpływu azbestu na zdrowie, bezpiecznego postępowania w użytkowaniu wyrobów zawierających azbest i podczas ich usuwania.

12.4. Aktualizacja programu

W związku z tym, że realizacja programu przewidziana jest w stosunkowo długim okresie czasowym, zachodzić będzie potrzeba dokonywania co pewien czas aktualizacji niniejszego Programu, w tym weryfikacji założonych działań.

Okres realizacji zadania: przez cały okres realizacji programu. Pierwsza aktualizacja powinna być już dokonana w 2015 r., po dokonanej pierwszej kompleksowej ocenie realizacji celów programu. W następnych latach zajdzie potrzeba dokonania jeszcze dwóch kolejnych aktualizacji.

Koszt realizacji zadań: zakłada się że średni koszt wykonania jednej aktualizacji Programu wnosić może ok. 5.000 zł., więc koszt w okresie realizacji programu wyniesie ok. **15.000 zł**

Jednostka odpowiedzialna: Gmina Rogowo.

Efekty realizacji zadań: dostosowanie programu do bieżących uwarunkowań w realizacji.

12.5. Monitoring realizacji programu.

Monitoring realizacji zadań Programu obejmuje przede wszystkim gromadzenie, przetwarzanie i rozpowszechnianie informacji o wyrobach zawierających azbest i dokonanych postępach w ich usuwaniu z terenu gminy Rogowo, w szczególności informacji dotyczących:

- ilości użytkowanych wyrobów zawierających azbest
- ilości usuniętych wyrobów zawierających azbest
- ilości przekazanych do unieszkodliwiania wytworzonych odpadów zawierających azbest
- ilości podejmowanych przez samorząd Gminy Rogowo inicjatyw w zakresie wspierania działań związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Rogowo.

Monitoring prowadzony będzie przede wszystkim przy wykorzystaniu informacji i danych pozyskiwanych bezpośrednio od użytkowników wyrobów zawierających azbest.

Wykorzystywane będą także elektroniczne systemy informacji tak jak między innymi wojewódzka baza danych o wyrobach i odpadach zawierających azbest (WBDA) znajdująca się na stronie www.bazaazbestowa.pl.

Zbierane informacje, oceny, dane liczbowe będą wykorzystywane do opracowania potrzebnych analiz i ocen, pozwalających na formułowanie właściwych wniosków dotyczących dalszej realizacji zadań Programu. Przewiduje się, że co roku Wójt Gminy Rogowo przedstawiać będzie sprawozdanie z realizacji zadań wynikających z niniejszego programu Radzie Gminy Rogowo.

Ocena osiągniętych celów Programu polegać będzie na monitorowaniu realizacji określonych zadań. Podstawowymi wskaźnikami monitorowania i oceny realizacji Programu i jego poszczególnych zadań są:

- 1) ilość wycofanych z eksploatacji wyrobów zawierających azbest,
- 2) ilości unieszkodliwionych odpadów zawierających azbest.

W tabeli poniżej przedstawiono podstawowe wskaźniki monitorowania realizacji Programu.

Tabela nr 6. Wskaźniki monitorowania Programu

L.p.	Wskaźnik	Jednostka
1.	Ilość usuniętych wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Rogowo	[Mg*/rok] [m ² */rok] [m ³ */rok]
2.	Ilość unieszkodliwionych odpadów zawierających azbest powstałych w wyniku usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Rogowo i sposób ich unieszkodliwienia (np. poprzez składowanie, przetwarzanie w urządzeniach przewoźnych itp.)	[Mg/rok]
3.	Stopień usunięcia wyrobów zawierających azbest użytkowanych na terenie gminy Rogowo	[%]

* przeliczniki stosowane w odniesieniu do płyt azbestowo-cementowych:

- 1 Mg płyty = 90,91 m²
- 1 m² płyty = 11 kg
- 1m³ płyty = 1,350 Mg (tj. 1 350 kg)

W oparciu o dokonaną analizę wskaźników będzie można ocenić efektywność realizacji programu.

Okres realizacji zadań: przez cały okres realizacji Programu

Koszt realizacji zadań: zadania realizowane w ramach istniejących struktur samorządowych Gminy Rogowo bez potrzeby tworzenia nowych stanowisk pracy, w związku z powyższym powinny być realizowane bez poniesienia dodatkowych kosztów.

Jednostka odpowiedzialna: Gmina Rogowo.

Efekty realizacji zadań: dokonanie oceny efektywności realizacji Programu oraz dostosowanie Programu do bieżących uwarunkowań realizacji.

13. Całkowite koszty realizacji programu

Całkowite koszty realizacji Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo obejmują wydatki poniesione w związku z:

- usuwaniem wyrobów zawierających azbest, w tym wydatki poniesione w związku dokonanym demontażem wyrobów, transportem odpadów i przekazaniem do unieszkodliwienia odpadów, w kwocie całkowitej: **2.882.512 zł** w okresie realizacji Programu
- prowadzonymi działaniami edukacyjno-informacyjnymi, w kwocie całkowitej: **110.000 zł** w okresie realizacji Programu
- dokonywanymi aktualizacjami Programu, w kwocie całkowitej: **15.000 zł** w okresie realizacji Programu.

Całkowity koszt realizacji Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo wynosi więc: 3.007.512 zł.

Największe koszty poniosą właściciele obiektów budowlanych, na których użytkowe są wyroby zawierające azbest. Poniesione przez tych właścicieli koszty usuwania wyrobów zawierających azbest mogą zostać w sposób znaczący obniżone w przypadku pozyskania ze źródeł zewnętrznych wsparcia finansowego na działania związane z usuwaniem wyrobów zawierających azbest. Przewiduje się, że średnio z tych źródeł zewnętrznych będzie można pozyskać wsparcie finansowe w wysokości ok. 50 % kosztów usuwania wyrobów zawierających azbest.

14. Zarządzanie realizacją programu

Za zarządzenie Programem Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo odpowiedzialny jest Wójt Gminy Rogowo.

Zarządzanie realizacją programu prowadzone będzie w ramach istniejących struktur samorządowych Gminy Rogowo i nie powinno przyczynić się do potrzeby utworzenia nowych etatów.

Niemniej wskazane jest powołanie w ramach istniejącego zasobu kadrowego samorządu gminnego Koordynatora realizacji Programu, który w imieniu Wójta zająłby się koordynacją, monitoringiem i zarządzaniem Programu.

15. Źródła finansowania realizacji programu

15.1. Źródła finansowania realizacji programu stanowiące środki własne

Źródłami finansowania realizacji Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo są przede wszystkim środki własne poszczególnych właścicieli obiektów budowlanych oraz środki własne Gminy Rogowo.

Usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Rogowo jest, jak wyżej wykazano, zadaniem bardzo kosztownym i wymaga odpowiednich nakładów finansowych. Podstawowym warunkiem terminowego oczyszczenia terenu gminy Rogowo z azbestu jest zapewnienie odpowiednich środków finansowych na prowadzenie prac polegających na bezpiecznym usuwaniu wyrobów azbestowych.

Konieczne jest zatem pozyskiwanie jak największego wsparcia finansowego pochodzącego ze źródeł zewnętrznych dla wszystkich działań związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwianiem powstałych odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

15.2. Źródła finansowania realizacji programu pochodzące ze środków zewnętrznych.

Istnieją możliwości pozyskania zarówno przez Gminę Rogowo jak i przez poszczególnych właścicieli nieruchomości wsparcia finansowego na działania związane z usuwaniem azbestu i unieszkodliwianiem powstałych odpadów zawierających azbest.

Poniżej przedstawiono listę wybranych dostępnych instrumentów finansowania przedsięwzięć związanych z ochroną środowiska, które mogą zostać wykorzystane w celu pokrycia przynajmniej w części kosztów realizacji Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo.

1) Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu

ul. Szosa Chełmińska 28, 87-100 Toruń
tel. (056) 62-12-300, faks (056) 62-12-302
e-mail: wfosigw@wfosigw.torun.pl
www.wfosigw.torun.pl

- W ramach uruchomionego na lata 20011-2013 **Programu Utylizacji Azbestu** Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu udziela wsparcia finansowego na inwestycje dotyczące usuwania wyrobów zawierających azbest.

Beneficjenci:

Beneficjentami wsparcia w ramach tego Programu mogą zostać jednostki samorządu terytorialnego, które do dofinansowania mogą zgłosić zadania realizowane:

- na obiektach budynków użyteczności publicznej, których właścicielem jest jednostka samorządu terytorialnego,
- na obiektach, których właścicielami są osoby fizyczne, jednostki sektora finansów publicznych, kościoły i związki wyznaniowe oraz wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe.

Koszty kwalifikowane:

- koszty związane z demontażem pokrycia dachowego lub elewacji zawierających azbest,
- koszty związane z transportem odpadów niebezpiecznych z miejsca rozbiórki do miejsca unieszkodliwienia,
- koszty związane z unieszkodliwieniem lub zabezpieczeniem odpadów niebezpiecznych.

Forma wsparcia: pomoc bezzwrotna.

Warunki dofinansowania:

- lokalizacji przedsięwzięcia na terenie gminy, w której została przeprowadzona inwentaryzacja wyrobów zawierających azbest,
- lokalizacji przedsięwzięcia na terenie gminy posiadającej program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest i jest z nim zgodne,
- uzyskania efektu ekologicznego, czyli określonych korzyści dla środowiska.

Wysokość dofinansowania: pokrycie kosztów kwalifikowanych lecz nie więcej jak 1000 zł do każdego 1Mg unieszkodliwionych lub zabezpieczonych odpadów zawierających azbest.

Termin i miejsce złożenia wniosku:

Wnioski o dofinansowanie przedsięwzięć realizowanych w 2011 r. jednostka samorządu terytorialnego musi złożyć do 31 lipca 2011 r. W kolejnych latach ogłaszane będą terminy składania wniosków.

Gmina Rogowo, a więc beneficjent wsparcia, przygotowała wzór wniosku dla osób zainteresowanych uzyskaniem dofinansowania na zadanie związane z usuwaniem wyrobów zawierających azbest z pokryć dachowych. Druk Wniosku o przyznanie dofinansowania na realizację przedsięwzięcia związanego z usuwaniem wyrobów zawierających azbest załączono do niniejszego programu jako załącznik nr 8.

Druki Wniosku o przyznanie dofinansowania wraz z załącznikami można uzyskać także w Urzędzie Gminy Rogowo lub też można pobrać z następującej strony internetowej: www.bip.rogowo.pl zakładka: Ochrona środowiska podzakładka: Aktualności i ogłoszenia.

- W ramach **priorytetu Ochrona powierzchni ziemi** Wojewódzki Fundusz udziela wsparcia finansowego na inwestycje dotyczące usuwania i unieszkodliwiania wyrobów zawierających azbest.

Beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- podmioty gospodarcze,
- organizacje i stowarzyszenia,
- jednostki budżetowe, tj. uczelnie, szkoły, szpitale, domy pomocy społecznej, itp.

Koszty kwalifikowane: wartość wszystkich nakładów inwestycyjnych koniecznych do zrealizowania przedsięwzięcia.

Forma wsparcia: pożyczki preferencyjne, pożyczki płatnicze, dotacje i przekazanie środków finansowych, dopłaty do oprocentowania preferencyjnych kredytów bankowych.

2) Bank Ochrony Środowiska

we współpracy z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu

Oddział BOS w Bydgoszczy

85-950 Bydgoszcz, ul. Bernardyńska 13

tel. (0-52) 348-10-80, faks (0-52) 348-10-49

e-mail: bydgoszcz@bosbank.pl

Oddział BOS w Toruniu

87-100 Toruń, ul. Dominikańska 9

tel. (0-56) 619-34-01, faks (0-56) 619-34-25

e-mail: torun@bosbank.pl

Oddział BOS we Włocławku

87-800 Włocławek, ul. T. Kościuszki 15

tel. (0-54) 230-34-64, faks (0-54) 231-36-67

e-mail: wloclawek@bosbank.pl

BOS Oddział w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku współpracuje z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu w zakresie kredytowania inwestycji polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest i realizowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w ramach linii kredytowej.

Podmioty uprawnione:

- jednostek samorządu terytorialnego,
- podmiotów gospodarczych,
- osób fizycznych.

Przedmiot kredytowania: inwestycje dotyczące usuwania wyrobów zawierających azbest, tj. wymiana powierzchni dachowych azbestowych lub elewacyjnych płyt azbestowych (z kredytu mogą być finansowane koszty demontażu, unieszkodliwienia, zakupu i montażu nowego pokrycia dachu lub elewacji) oraz budowa wodociągów w technologii rur bezazbestowych w miejsce wodociągów z rur azbestowych.

3) Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Instytucja Zarządzająca RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007- 2013

Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego poprzez Departament Wdrażania RPO w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu

ul. Marii Skłodowskiej-Curie 73, 87-100 Toruń

tel. (056) 656-11-55, faks (056) 656-11-33

www.fundusze.kujawsko-pomorskie.pl

e-mail: rpowdrazanie@kujawsko-pomorskie.pl

W RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego istnieje możliwość sfinansowania kosztów związanych z bezpiecznym usuwaniem wyrobów zawierających azbest w ramach następującego działania: Działanie 2.2 Gospodarka odpadami

Beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty świadczące usługi realizacji zadań własnych j.s.t.

Typy projektów: m.in. przedsięwzięcia polegające na usuwaniu i unieszkodliwianiu (w tym także koszty transportu na składowisko) odpadów zawierających azbest z obiektów i sieci usług publicznych.

Forma wsparcia: pomoc bezzwrotna (dotacja), która beneficjentowi przekazywana będzie w formie zaliczek i refundacji poniesionych wydatków.

4) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Warszawie

Al. Jana Pawła II 70, 00-175 Warszawa

tel. 0 800 38 00 84, faks 022 318 53 30

www.arimr.gov.pl

e-mail: info@arimr.gov.pl

tel. 56 619 83 00

Kujawsko-Pomorski Oddział Regionalny

ul. Dąbrowskiego 4, 87-100 Toruń

tel. 56 619 83 00

www.kujawsko_pomorski@arimr.gov.pl

W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW) istnieje możliwość sfinansowania kosztów związanych z bezpiecznym usuwaniem azbestu jako części realizowanej operacji, w ramach następujących działań:

- działanie 121 Modernizacja gospodarstw rolnych,
- działanie 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,
- działanie 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw.

▪ Działanie 121: Modernizacja gospodarstw rolnych

Beneficjenci:

- osoby fizyczne,
- osoby prawne,
- spółki osobowe działalność rolnicza w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej.

Typy projektów: inwestycje służące modernizacji produkcji rolnej, w szczególności:

- budowa lub remont połączony z modernizacją budynków lub budowli,
- zakup lub instalacja maszyn, urządzeń, w tym sprzętu komputerowego,
- zakładanie, modernizacja sadów lub plantacji wieloletnich,
- zakup, instalacja lub budowa elementów infrastruktury technicznej wpływających bezpośrednio na warunki prowadzenia działalności rolniczej, przygotowania do sprzedaży lub sprzedaży bezpośredniej.

Koszty kwalifikowane: m.in. koszty budowy, przebudowy, remontu połączonego z modernizacją budynków lub budowli wykorzystywanych do produkcji rolnej oraz do przechowywania, magazynowania, przygotowywania do sprzedaży lub sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych (łącznie ze zlokalizowanymi w tych budynkach pomieszczeniami higieniczno-sanitarnymi) wraz z zakupem, montażem instalacji technicznej oraz wyposażenia. Koszty rozbiorczy i unieszkodliwienia materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiorczy pod warunkiem, że rozbiorczy jest niezbędna w celu realizacji operacji, a także koszty materiałów zastępujących materiały szkodliwe (w tym azbest), będą kosztami kwalifikowanymi.

Forma wsparcia: pomoc bezzwrotna (dotacja) przekazywana w formie refundacji części wydatków kwalifikowanych operacji (części poniesionych kosztów realizacji inwestycji).

- Działanie 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej
Beneficjenci: rolnik, który nie osiągnął wieku emerytalnego lub jego domownik rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników albo małżonek tego rolnika.
Typy projektów: inwestycje w zakresie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, usług dla ludności, sprzedaży hurtowej i detalicznej, rzemiosła lub rękodzielnictwa, robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych, usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, usług transportowych, usług komunalnych, przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych, magazynowania lub przechowywania towarów, wytwarzania produktów energetycznych z biomasy, rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.
Koszty kwalifikowane: koszty budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją niemieszkalnych obiektów budowlanych wraz z zakupem instalacji technicznej, a także koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki.
Forma wsparcia: pomoc bezzwrotna (dotacja) przekazywana w formie refundacji części wydatków kwalifikowanych operacji (części poniesionych kosztów realizacji inwestycji).

- Działanie 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw
Beneficjenci:
  - osoba fizyczna, która podejmuje lub wykonuje we własnym imieniu działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorca,
  - osoba prawna, podejmująca lub prowadząca działalność gospodarczą, spółki prawa handlowego nieposiadające osobowości prawnej oraz wspólnicy spółek cywilnych prowadzący działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorstwa.Typy projektów: inwestycje w zakresie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, usług dla ludności, sprzedaży hurtowej i detalicznej, rzemiosła lub rękodzielnictwa, robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych, usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, usług transportowych, usług komunalnych, przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych, magazynowania lub przechowywania towarów, wytwarzania produktów energetycznych z biomasy, rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.
Koszty kwalifikowane: koszty budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją obiektów budowlanych wraz z zakupem instalacji technicznej. Koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki pod warunkiem, że rozbiórka jest niezbędna w celu realizacji operacji, a także koszty materiałów zastępujących materiały szkodliwe (w tym wyrobów azbestowych) będą kosztami kwalifikowanymi.

5) Kredyt oferowany przez BGZ we współpracy z ARiMR

Bank BGZ S.A.

ul. Kasprzaka 10/16, 01-211 Warszawa

tel. (022) 860-40-00, faks (022) 860-50-00

www.bgz.pl

Bank Gospodarki Żywnościowej (BGZ) współpracuje z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w zakresie udzielania kredytów preferencyjnych.

Podmioty uprawnione do ubiegania się o kredyt preferencyjny:

- osoby fizyczne, posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, z wyłączeniem emerytów i rencistów,
- osoby prawne,
- jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej.

Przedmiot kredytowania:

Kredyt może zostać udzielony na działalności wymienione w Wykazie działalności w zakresie rolnictwa i przetwórstwa produktów rolnych wspomaganych przez ARiMR w postaci dopłat do oprocentowania kredytów, w grupach:

- uprawy rolne; warzywnictwo; ogrodnictwo,
- chów i hodowla zwierząt,
- uprawy rolne połączone z chowem zwierząt (działalność mieszana),
- działy specjalne produkcji rolnej,
- produkcja artykułów spożywczych.

Przedmiotem kredytowania: koszty rozbiórki i unieszkodliwienia materiałów szkodliwych, w tym wyrobów azbestowych, pod warunkiem realizowania inwestycji polegającej na budowie, przebudowie lub remoncie obiektów służących do prowadzenia działalności rolnej w gospodarstwach rolnych lub działach specjalnych produkcji rolnej.

6) Budżet Gminy Rogowo

Gmina Rogowo dysponuje środkami pochodzącymi z tytułu opłat za korzystanie ze środowiska i administracyjnych kar pieniężnych nałożonych w związku ze stwierdzeniem naruszenia przepisów ochrony środowiska. Średnio rocznie wpływy z tytułu opłat i kar wynoszą ok. 10.000 zł. Przez ostatnie lata prawie wszystkie środki pochodzące z tych źródeł przekazywane były na pokrycie kosztów związanych z budową sieci kanalizacyjnych.

W najbliższym czasie Gmina Rogowo nie planuje przeznaczać tych środków na wsparcie działań związanych z usuwaniem azbestu realizowanych przez podmioty zewnętrzne.

16. Wybrane akty prawne dotyczące problematyki azbestu.

- Ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. z 2004 r. Nr 3, poz. 20 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz.U. z 2010 r. Dz. U. Nr 185, poz. 1243 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 7, poz. 1118 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy – Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 100, poz. 1085, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych (Dz. U. Nr 11, poz. 84, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych (Dz. U. Nr 199, poz. 1671 z późn. zm.)
- Zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 marca 1996 r. w sprawie dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia, wydzielonych przez materiały budowlane, urządzenia i elementy wyposażenia w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi (M.P. Nr 19, poz. 231)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. Nr 112, poz. 1206)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów (Dz. U. Nr 249, poz.1673)

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 25 maja 2007 r. w sprawie zakresu informacji oraz wzorów formularzy służących do sporządzania i przekazywania zbiorczych zestawień danych (Dz. U. Nr 101, poz. 686)
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. Nr 217, poz. 1833 z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu i sposobu stosowania przepisów o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych do transportu odpadów niebezpiecznych (Dz.U. Nr 236, poz. 1986)
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie świadectwa dopuszczenia pojazdu do przewozu niektórych towarów niebezpiecznych (Dz. U. Nr 237, poz. 2011 z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o występowaniu substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska (Dz. U. Nr 124, poz. 1033)
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (Dz. U. Nr 120, poz. 1126).
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest (Dz. U. z 2011 r. Nr 8, poz. 31)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz.U. Nr 213, poz. 1397)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu, czasu i sposobu oraz warunków prowadzenia monitoringu składowisk odpadów (Dz.U. Nr 220, poz. 1858)
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów, które mogą być składowane w sposób nieselektywny (Dz.U. Nr 191, poz. 1595)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 marca 2003 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji, budowy, eksploatacji i zamknięcia, jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów (Dz. U. Nr 61, poz. 549 z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz.U. 2004 Nr 71, poz. 649 z późn. zm)
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 października 2005 r. w sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów (Dz.U. z 2005 r. Nr 216, poz. 1824)
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 stycznia 2005 r. w sprawie wzoru książki badań profilaktycznych dla osoby, która była lub jest zatrudniona w warunkach narażenia zawodowego w zakładach stosujących azbest w procesach technologicznych, sposobu jej wypełnienia i aktualizacji (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 109)
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 15 września 2005 r. w sprawie leków związanych z chorobami wywołanymi pracą przy azbestie (Dz. U. Nr 189, poz.1603)

11. Załączniki do programu

Zestawienie załączników:

Załącznik nr 1	Wzór Informacji o wyrobach zawierających azbest	49
Załącznik nr 2	Wzór Oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest	51
Załącznik nr 3	Wzór oznakowania m.in. rur azbestowo-cementowych	54
Załącznik nr 4	Wykaz podmiotów prowadzących działalność na terenie powiatu rypińskiego polegającą na świadczeniu usług w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest	55
Załącznik nr 5	Wzór oznakowania m.in. odpadów i opakowań zawierających azbest	57
Załącznik nr 6	Wzór karty ewidencji odpadów	58
Załącznik nr 7	Wzór karty przekazania odpadów	60
Załącznik nr 8	Wzór Wniosku o przyznanie dofinansowania na realizację przedsięwzięcia związanego z usuwaniem wyrobów zawierających azbest	62

Wzór Informacji o wyrobach zawierających azbest

**Informacja
o wyrobach zawierających azbest¹⁾**

1. Nazwa miejsca/urządzenia/instalacji, adres²⁾:
.....
.....
2. Wykorzystujący wyroby zawierające azbest – imię i nazwisko lub nazwa i adres:
.....
.....
3. Rodzaj zabudowy³⁾:
.....
4. Numer działki ewidencyjnej⁴⁾:
.....
5. Numer obrębu ewidencyjnego⁴⁾:
.....
6. Nazwa, rodzaj wyrobu⁵⁾:
.....
.....
7. Ilość posiadanych wyrobów⁶⁾:
.....
8. Stopień pilności⁷⁾:
.....
9. Zaznaczenie miejsca występowania wyrobów⁸⁾:
  - a) nazwa i numer dokumentu:
.....
  - b) data ostatniej aktualizacji:
.....
10. Przewidywany termin usunięcia wyrobów:
.....
11. Ilość usuniętych wyrobów zawierających azbest przekazanych do unieszkodliwienia⁶⁾:
.....

.....
(podpis)

data .....

Objaśnienia:

- ¹⁾Za wyrób zawierający azbest uznaje się każdy wyrób zawierający wagowo 0,1 % lub więcej azbestu.
- ²⁾Adres faktycznego miejsca występowania azbestu należy uzupełnić w następującym formacie: województwo, powiat, gmina, miejscowość, ulica, numer nieruchomości.
- ³⁾Należy podać rodzaj zabudowy: budynek mieszkalny, budynek gospodarczy, budynek przemysłowy, budynek mieszkalno-gospodarczy, inny.
- ⁴⁾Należy podać numer działki ewidencyjnej i numer obrębu ewidencyjnego faktycznego miejsca występowania azbestu.
- ⁵⁾Przy określaniu rodzaju wyrobu zawierającego azbest należy stosować następującą klasyfikację:

- płyty azbestowo-cementowe płaskie stosowane w budownictwie,
  - płyty faliste azbestowo-cementowe stosowane w budownictwie,
  - rury i złącza azbestowo-cementowe,
  - rury i złącza azbestowo-cementowe pozostawione w ziemi,
  - izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest,
  - wyroby cierne azbestowo-kauczukowe,
  - przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione,
  - szczeliwa azbestowe,
  - taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki,
  - wyroby azbestowo-kauczukowe, z wyjątkiem wyrobów ciernych,
  - papier, tektura,
  - drogi zabezpieczone (drogi utwardzone odpadami zawierającymi azbest przed wejściem w życie ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest, po trwałym zabezpieczeniu przed emisją włókien azbestu),
  - drogi utwardzone odpadami zawierającymi azbest przed wejściem w życie ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest, ale niezabezpieczone trwale przed emisją włókien azbestu,
  - inne wyroby zawierające azbest, oddzielnie niewymienione, w tym papier i tektura; podać jakie.
- ⁶⁾Ilość wyrobów zawierających azbest należy podać w jednostkach właściwych dla danego wyrobu (kg, m², m³, m.b., km).
- ⁷⁾Według „Oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest” określonej w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. Nr 71, poz. 649 oraz z 2010 r. Nr 162, poz. 1089).
- ⁸⁾Nie dotyczy osób fizycznych niebędących przedsiębiorcami. Należy podać nazwę i numer dokumentu oraz datę jego ostatniej aktualizacji, w którym zostały oznaczone miejsca występowania wyrobów zawierających azbest, w szczególności planu sytuacyjnego terenu instalacji lub urządzenia zawierającego azbest, dokumentacji technicznej.

**Wzór Oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania
wyrobów zawierających azbest**

OCENA

stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest

Nazwa miejsca/obiektu/urządzenia budowlanego/instalacji przemysłowej:

.....

Adres miejsca/obiektu/urządzenia budowlanego/instalacji przemysłowej:

.....

Rodzaj zabudowy¹⁾:

.....

Numer działki ewidencyjnej²⁾:

.....

Numer obrębu ewidencyjnego²⁾:

.....

Nazwa, rodzaj wyrobu³⁾:

.....

Ilość wyrobów⁴⁾:

.....

Data sporządzenia poprzedniej oceny⁵⁾:

.....

Grupa/ nr	Rodzaj i stan wyrobu	Punkty	Ocena
1	2	3	4
I	Sposób zastosowania azbestu		
1	Powierzchnia pokryta masą natryskową z azbestem (torkret)	30	
2	Tynk zawierający azbest	30	
3	Lekkie płyty izolacyjne z azbestem (ciężar obj. < 1 000 kg/m ³)	25	
4	Pozostałe wyroby z azbestem (np. pokrycia dachowe, elewacyjne)	10	
II	Struktura powierzchni wyrobu z azbestem		
5	Duże uszkodzenia powierzchni, naruszona struktura włókien	60	
6	Niewielkie uszkodzenia powierzchni (rysy, odpryski, załamania), naruszona struktura włókien	30	
7	Ścisła struktura włókien przy braku warstwy zabezpieczającej lub jej dużych ubytkach	15	
8	Warstwa zabezpieczająca bez uszkodzeń	0	
III	Możliwość uszkodzenia powierzchni wyrobu z azbestem		
9	Wyrób jest przedmiotem jakichś prac	30	
10	Wyrób bezpośrednio dostępny (do wysokości 2 m)	15	

11	Wyrób narażony na uszkodzenia mechaniczne	10	
12	Wyrób narażony na wstrząsy i drgania lub czynniki atmosferyczne	10	
13	Wyrób nie jest narażony na wpływy zewnętrzne	0	
IV	Miejsce usytuowania wyrobu w stosunku do pomieszczeń użytkowych		
14	Bezpośrednio w pomieszczeniu	30	
15	Za zawieszonym, nieuszczelnym sufitem lub innym pokryciem	25	
16	W systemie wywietrzania pomieszczenia (kanały wentylacyjne)	25	
17	Na zewnątrz obiektu (np. tynk)	20	
18	Elementy obiektu (np. osłony balkonowe, filarki międzyokienne)	10	
19	Za zawieszonym szczelnym sufitem lub innym pokryciem, ponad pyłoszczelną powierzchnią lub poza szczelnym kanałem wentylacyjnym	5	
20	Bez kontaktu z pomieszczeniem (np. na dachu odizolowanym od pomieszczeń mieszkalnych)	0	
V	Wykorzystanie miejsca/obiektu/urządzenia budowlanego/instalacji przemysłowej		
21	Regularne przez dzieci, młodzież lub sportowców	40	
22	Stałe lub częste (np. zamieszkanie, miejsce pracy)	30	
23	Czasowe (np. domki rekreacyjne)	15	
24	Rzadkie (np. strychy, piwnice, komórki)	5	
25	Nieużytkowane (np. opuszczone zabudowania mieszkalne lub gospodarskie, wyłączone z użytkowania obiekty, urządzenia lub instalacje)	0	
SUMA PUNKTÓW OCENY			
STOPIEŃ PILNOŚCI			

UWAGA: W każdej z pięciu grup arkusza należy wskazać co najmniej jedną pozycję. Jeśli w grupie zostanie wskazana więcej niż jedna pozycja, sumując punkty z poszczególnych grup, należy uwzględnić tylko pozycję o najwyższej punktacji w danej grupie. Sumaryczna liczba punktów pozwala określić stopień pilności:

Stopień pilności I od 120 punktów - wymagane pilnie usunięcie (wymiana na wyrób bezazbestowy) lub zabezpieczenie

Stopień pilności II od 95 do 115 punktów - wymagana ponowna ocena w terminie do 1 roku

Stopień pilności III do 90 punktów - wymagana ponowna ocena w terminie do 5 lat

.....
Oceniający
(nazwisko i imię)

.....
Właściciel/Zarządca
(podpis)

.....
(miejscowość, data)

.....
(adres lub pieczęć z adresem)

Objaśnienia:

¹⁾ Należy podać rodzaj zabudowy: budynek mieszkalny, budynek gospodarczy, budynek przemysłowy, inny.

- 2) Należy podać numer obrębu ewidencyjnego i numer działki ewidencyjnej faktycznego miejsca występowania azbestu.
- 3) Przy określaniu rodzaju wyrobu zawierającego azbest należy stosować następującą klasyfikację:
  - płyty azbestowo-cementowe płaskie stosowane w budownictwie,
  - płyty faliste azbestowo-cementowe dla budownictwa,
  - rury i złącza azbestowo-cementowe,
  - izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest,
  - wyroby cierne azbestowo-kauczukowe,
  - przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione,
  - szczeliwa azbestowe,
  - taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki,
  - wyroby azbestowo-kauczukowe, z wyjątkiem wyrobów ciernych,
  - papier, tektura,
  - inne wyroby zawierające azbest, oddzielnie niewymienione, w tym papier i tektura, podać jakie.
- 4) Ilość wyrobów azbestowych podana w jednostkach masy (Mg) oraz w jednostkach właściwych dla danego wyrobu (m², m³, mb).
- 5) Należy podać datę przeprowadzenia poprzedniej oceny; jeśli jest to pierwsza ocena, należy wpisać "pierwsza ocena".

Wzór oznakowania m.in. rur azbestowo-cementowych

**Wzór oznakowania instalacji lub urządzeń zawierających azbest
oraz rur azbestowo-cementowych**

W przypadku braku możliwości trwałego umieszczenia oznakowania na instalacji lub urządzeniu zawierającym azbest oznakowanie umieszcza się w widocznym miejscu w każdym pomieszczeniu, w którym taka instalacja lub urządzenie się znajdują, dodając ostrzeżenie **"Pomieszczenie zawiera azbest"**.

Wszystkie instalacje lub urządzenia zawierające azbest oraz rury azbestowo-cementowe powinny być oznakowane w następujący sposób:

- 1) oznakowanie zgodne z podanym wzorem powinno mieć wymiary: co najmniej 5 cm wysokości (H) i $\frac{1}{2}H$ szerokości;
- 2) oznakowanie powinno składać się z:
  - a) części górnej ($h = 40\% H$) zawierającej literę "a" w białym kolorze na czarnym tle,
  - b) części dolnej ($60\% H$) zawierającej standardowy napis w białym lub czarnym kolorze na czerwonym tle; napis powinien być wyraźnie czytelny;
- 3) jeżeli wyrób zawiera krokidolit, standardowo stosowany zwrot "zawiera azbest" powinien być zastąpiony zwrotem "zawiera krokidolit/azbest niebieski".

Załącznik nr 4

Wykaz podmiotów prowadzących działalność na terenie powiatu rypińskiego polegającą na świadczeniu usług w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest

Uwaga!

Wydane przez Starostę Rypińskiego decyzje zatwierdzające program gospodarki odpadami niebezpiecznymi ważne były do końca 2010 r.

W chwili obecnej, jeżeli podmioty te nadal świadczą usługi w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest, powinny posiadać nowe decyzje zatwierdzające program gospodarki odpadami.

- Przedsiębiorstwo Usługowo-Produkcyjne „WAKRO”
ul. Grudziądzka 48/1, 82-500 Kwidzyn
tel./fax. (055) 261-20-96, tel. kom. 601-712-428
- „ALGADER HOFMAN” Spółka z o.o.
ul. Wólczyńska 133, 01-919 Warszawa
tel. (022) 864 94 97; (022) 834 73 53; (022) 864 98 12; (022) 864 94 99;
(022) 834 75 80
- Firma Usługowo-Handlowa „EKOPOL”
ul. Szkolna 24/6, 87-400 Golub Dobrzyń
tel. (054) 287-50-78
- „MAXMED” Zakład Usługowo-Handlowy
ul. Źródłana 4, 84-230 Rumia
tel/fax (058) 671 48 82
- P. P. H. U. „GAJAWI” Gabriel Rogut
ul. Antoniego Odyńca 24, 93-150 Łódź
tel. 501 028 153; fax. (042)688 43 70
- „ABBA- EKOMED”, PPHU Sp. z o. o.
ul. Moniuszki 11/13, 87-100 Toruń
tel/fax (056) 651 44 25, (056) 654 86 70, (056) 654 86 71, fax 651 40 08
- Transport-Metalurgia Sp. z o. o.
ul. Reymonta 62, 97-500 Radomsko
tel. (44) 685 41 35, fax. (44) 685 42 90
- „KASTOR” Tomasz Janiszewski
ul. Kolonia 19B/2, 67-321 Leszno Górne
tel/ fax (068) 376 65 93
- „MAR-POL Marcin Zbigniew Ochoński
Cetki 5, 87-500 Rypin
tel./fax (054) 280 21 54, (054) 270 44 15
- Zakład Gospodarki Komunalnej „Groneko” Marcin Gronowski, Mikołaj Gronowski
Mikorzyn 19, 87-732 Lubanie
tel/fax (054) 251 33 59
- P. H. U. „JUKO” Szczukocki Jerzy
ul. 1-go Maja 25, 97-300 Piotrków Trybunalski
tel. (044) 732 69 63, (044) 732 69 64, (044) 732 69 65
tel./fax (044) 649 94 23, (044) 649 94 24
- Przedsiębiorstwo Projektowo-Wdrożeniowe „AWAT” Sp. z o.o.
ul. Kaliskiego 9, 01-476 Warszawa

tel. (022) 683 92 48, (022) 683 91 63, (022) 683 91 78, fax. (022) 666 89 41

- Zakład Blacharsko – Dekarski Mieczysław Pusa
ul. 21 Stycznia 12, 87-500 Rypin
tel. (054) 280 45 91
- Zakład Usługowo Malarsko – Murarski Marek Westfal Usługi Transportowe
ul. Wojska Polskiego 8/35, 87-500 Rypin
tel./fax. (054) 280 42 20, kom. 602 690 596
- T.K.J. Matuszewski Spółka Jawna
ul. Porucznika Krzycha 5, 86-300 Grudziądz
tel. (056) 465 48 88, fax. (056) 465 48 92
- P.P.H.U. „EKO-MIX”
ul. Grabiszyńska 163, 50-950 Wrocław
tel./fax. (071) 332 45 00, tel. (071) 332 41 61, (071) 361 30 41-43 wew. 231

- RuBeCo Sp z o.o.
ul. 18 Stycznia, 87-300 Brodnica
- AM Trans Progres Sp. z o.o.
ul. Sarmacka 7, 61-616 Poznań
- „DUŻY” Zakład Blacharsko-Dekarski Piotr Łojszczyk
ul. 21 Stycznia 12, 87-500 Rypin
- Firma Wielobranżowa „DUDIMAR” K.S. Dudek
ul. Katowicka 13, 85-379 Bydgoszcz
- Zakład Remontowo-Budowlany „AMBROŻY” Sj.
ul. Meissnera 1/3 lok. 222, 03-982 Warszawa
- Marian Dudziński FUH „MARIO”
Dylewo 36, 87-500 Rypin
- Mariusz Mroczyński „FEST” Usługi Blacharsko – Dekarskie
ul. Mławska 39/16, 87-500 Rypin
- Przedsiębiorstwo Produkcyjno – Handlowe „KOLMEX”
Kolankowo 26, 87-600 Lipno

Wzór oznakowania m.in. odpadów i opakowań zawierających azbest

Oznakowanie wyrobów, odpadów i opakowań zawierających azbest lub wyroby zawierające azbest, a także miejsc ich występowania

Wszystkie wyroby zawierające azbest lub ich opakowania powinny być oznakowane w następujący sposób:

- a) oznakowanie zgodne z podanym wzorem powinno posiadać wymiary: co najmniej 5 cm wysokości (H) i 2,5 cm szerokości,
- b) oznakowanie powinno składać się z dwóch części:
  - górną ($h_1 = 40\% H$) zawierającą literę "a" w białym kolorze na czarnym tle,
  - dolną ($h_2 = 60\% H$) zawierającą wyraźny i czytelny napis w białym lub czarnym kolorze na czerwonym tle,
- c) jeśli wyrób zawiera krokidolit, zwrot "zawiera azbest" powinien być zastąpiony zwrotem "zawiera krokidolit/azbest niebieski".

Wzór karty ewidencji odpadów

Karta ewidencji odpadów

KARTA EWIDENCJI ODPADU ¹⁾					Nr karty		Rok kalendarzowy			
Kod odpadu ²⁾										
Rodzaj odpadu ²⁾										
Procentowa zawartość PCB w odpadzie ³⁾										
Posiadacz odpadów ⁴⁾										
Adres posiadacza odpadów⁵⁾										
Województwo		Gmina		Miejscowość		Telefon służbowy		Faks służbowy		
Ulica				Nr domu		Nr lokalu		Kod pocztowy		
Miejsce prowadzenia działalności⁶⁾										
Województwo		Gmina		Miejscowość		Telefon służbowy		Faks służbowy		
Ulica				Nr domu		Nr lokalu		Kod pocztowy		
Działalność w zakresie: ⁷⁾										
W ☐			Zb ☐		Od ☐		Un ☐		Ok ☐	
					Gospodarowanie odpadami					
Miesiąc	Masa wytworzonych odpadów [Mg] ^{8,9)}	Masa odebranych odpadów komunalnych [Mg] ^{8,10,11)}	Masa przyjętych odpadów [Mg] ⁸⁾	Nr karty przekazania odpadu ¹²⁾	we własnym zakresie			odpady przekazane		imię i nazwisko osoby sporządzającej
					masa [Mg] ^{8,13)}	metoda odzysku R ¹⁴⁾	metoda unieszkodliwiania D ¹⁵⁾	masa [Mg] ⁸⁾	nr karty przekazania odpadu ¹⁶⁾	

Objaśnienia:

- 1) W przypadku wytwarzania, zbierania, odzysku i unieszkodliwiania odpadów należy sporządzić osobną kartę ewidencji odpadu dla każdego miejsca prowadzenia działalności, z wyjątkiem usług, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 22 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach. W przypadku odbierania odpadów komunalnych należy sporządzić osobno kartę dla każdej gminy, z terenu której odpady komunalne są odbierane. Nie dotyczy komunalnych osadów ściekowych stosowanych w celach, o których mowa w art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach, prowadzącego zakład przetwarzania, o którym mowa w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym (Dz. U. Nr 180, poz. 1495, z późn. zm.), w zakresie odpadów powstałych w wyniku demontażu zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego, oraz prowadzącego stację demontażu i prowadzącego punkt zbierania pojazdów, o których mowa w ustawie z dnia 20 stycznia 2005 r. o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji (Dz. U. Nr 25, poz. 202, z późn. zm.), w zakresie gospodarowania pojazdami wycofanymi z eksploatacji.
- 2) Zgodnie z katalogiem odpadów stanowiącym załącznik do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. Nr 112, poz. 1206).
- 3) Dotyczy działalności w zakresie unieszkodliwiania PCB.
- 4) Podać imię i nazwisko lub nazwę posiadacza odpadów. W przypadku odbierania odpadów komunalnych posiadaczem obowiązany do wypełnienia karty ewidencji odpadu jest przedsiębiorca, który uzyskał zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie odbierania odpadów od właścicieli nieruchomości, o którym mowa w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2005 r. Nr 236, poz. 2008, z późn. zm.), lub gminna jednostka organizacyjna, o której mowa w tej ustawie.
- 5) Podać adres zamieszkania lub siedziby posiadacza odpadów.
- 6) Podać adres miejsca prowadzenia działalności. W przypadku posiadania decyzji na prowadzenie działalności na terenie całego kraju lub na określonym obszarze należy wskazać adres siedziby lub miejsca zamieszkania posiadacza odpadów. W przypadku przedsiębiorcy, który uzyskał zezwolenie na odbieranie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, o którym mowa w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, należy podać województwo i gminę.

- 7) Zaznaczyć symbolem X właściwy kwadrat: W - wytwarzanie odpadów, Zb - zbieranie odpadów, Od - odzysk, Un - unieszkodliwianie odpadów, Ok - odbieranie odpadów komunalnych.
- 8) Podać masę odpadów z dokładnością co najmniej do pierwszego miejsca po przecinku dla odpadów innych niż niebezpieczne; co najmniej do trzeciego miejsca po przecinku dla odpadów niebezpiecznych.
- 9) Nie dotyczy odpadów komunalnych.
- 10) Odpady komunalne w rozumieniu definicji zawartej w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach.
- 11) Wypełnia przedsiębiorca, który uzyskał zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie odbierania odpadów od właścicieli nieruchomości, o którym mowa w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, lub gminna jednostka organizacyjna, o której mowa w tej ustawie.
- 12) Podać nr karty przekazania, na podstawie której odpad został przyjęty. W przypadku przywozu odpadów na terytorium kraju należy wpisać "Przywóz do RP". W przypadku przyjmowania odpadów z innego miejsca prowadzenia działalności danego posiadacza odpadów należy wskazać to miejsce, podając województwo, nazwę miejscowości, ulicę, nr domu i lokalu. W przypadku przyjmowania odpadów od posiadacza zwolnionego z obowiązku prowadzenia ewidencji odpadów rubryka pozostaje niewypełniona.
- 13) Podać masę odpadów zagospodarowanych we własnym zakresie.
- 14) Symbole R określają procesy odzysku zgodnie z załącznikiem nr 5 do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach.
- 15) Symbole D określają procesy unieszkodliwiania odpadów zgodnie z załącznikiem nr 6 do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach.
- 16) Podać nr karty przekazania odpadu, którą został przekazany innemu posiadaczowi odpadów. W przypadku wywozu odpadów poza terytorium kraju należy wpisać "Wywóz poza RP". W przypadku przekazania odpadów osobom fizycznym lub jednostkom organizacyjnym niebędącym przedsiębiorcami do wykorzystania na własne potrzeby zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 33 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach należy wpisać "Przekazane os. fiz.". W przypadku przekazywania do innego miejsca prowadzenia działalności danego posiadacza odpadów należy wskazać to miejsce, podając województwo, nazwę miejscowości, ulicę, nr domu i lokalu.

Wzór karty przekazania odpadów

Karta przekazania odpadów

KARTA PRZEKAZANIA ODPADU		Nr karty ¹⁾	Rok kalendarzowy
Posiadacz odpadów, który przekazuje odpad ^{2,3)}	Transportujący odpad ^{2,4)}	Posiadacz odpadów, który przejmuje odpad ²⁾	
Adres ⁵⁾	Adres ^{5,6)}	Adres ⁵⁾	
Nr REGON ⁶⁾	Nr REGON ^{6,7)}	Nr REGON ⁶⁾	
Miejsce przeznaczenia odpadów ⁸⁾			
Rodzaj procesu przetwarzania, któremu powinien zostać poddany odpad ⁹⁾			
Wnoszę o wydanie dokumentu potwierdzającego odzysk lub recykling ¹⁰⁾		TAK ☐	NIE ☐
Kod odpadu ¹¹⁾	Rodzaj odpadu ¹¹⁾		
Data/miesiąc ^{12,13)}	Masa przekazanych odpadów [Mg] ¹⁴⁾	Numer rejestracyjny pojazdu, przyczepy lub naczepy ^{7,15)}	
Potwierdzam przekazanie odpadu	Potwierdzam wykonanie usługi transportu ^{4,6)}	Potwierdzam przejęcie odpadu	
data, pieczęć i podpis	data, pieczęć i podpis	data, pieczęć i podpis	

Objaśnienia:

- 1) Numer jest nadawany przez posiadacza odpadów, który przekazuje odpad.
- 2) Podać imię i nazwisko lub nazwę podmiotu.
- 3) W przypadku odpadów komunalnych do wypełnienia karty przekazania odpadu jest obowiązany przedsiębiorca, który uzyskał zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie odbierania odpadów od właścicieli nieruchomości, o którym mowa w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2005 r. Nr 236, poz. 2008, z późn. zm.), lub gminna jednostka organizacyjna, o której mowa w tej ustawie.
- 4) Dotyczy przedsiębiorcy transportującego odpady, niebędącego posiadaczem odpadów, działającego na zlecenie innego posiadacza odpadów, który zlecił mu wykonanie usługi transportu odpadów.
- 5) Podać adres zamieszkania lub siedziby podmiotu.
- 6) O ile posiada.
- 7) W przypadku gdy odpad jest transportowany kolejno przez dwóch lub więcej prowadzących działalność w zakresie transportu odpadów, w oznaczonych rubrykach należy podać wymagane dane i podpisy wszystkich transportujących odpad z zachowaniem kolejności transportowania odpadu.
- 8) Podać adres miejsca odbioru odpadu, pod który należy dostarczyć odpad, wskazany przez posiadacza odpadu transportującemu odpady.
- 9) Dotyczy stacji demontażu w przypadku przekazywania odpadów powstałych w wyniku demontażu pojazdów wycofanych z eksploatacji. Podać symbol R lub D. Symbole R określają procesy odzysku zgodnie z załącznikiem nr 5 do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach. Symbole D określają procesy unieszkodliwiania odpadów zgodnie z załącznikiem nr 6 do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach.
- 10) Dotyczy dokumentów wystawianych przez prowadzących odzysk lub recykling na podstawie ustawy z dnia 11 maja 2001 r. o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospo-

- darowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej (Dz. U. z 2007 r. Nr 90, poz. 607, z późn. zm.).
- 11) Zgodnie z katalogiem odpadów stanowiącym załącznik do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. Nr 112, poz. 1206).
  - 12) W przypadku odpadów niebezpiecznych podać datę przekazania odpadu.
  - 13) Karta może być stosowana jako jednorazowa karta przekazania odpadu lub jako zbiorcza karta przekazania odpadu, obejmująca odpad danego rodzaju przekazywany łącznie w czasie jednego miesiąca kalendarzowego, za pośrednictwem tego samego transportującego odpady temu samemu posiadaczowi odpadów.
  - 14) Podać masę odpadów z dokładnością co najmniej do pierwszego miejsca po przecinku dla odpadów innych niż niebezpieczne; co najmniej do trzeciego miejsca po przecinku dla odpadów niebezpiecznych.
  - 15) Dotyczy odpadów niebezpiecznych.

Załącznik nr 8

**Wzór Wniosku o przyznanie dofinansowania
na realizację przedsięwzięcia związanego z usuwaniem wyrobów zawierających azbest**

....., dnia .....
(miejscowość, data)

**Wójt Gminy Rogowo
Rogowo 51
87-515 Rogowo**

W N I O S E K

**o przyznanie w ..... roku
dofinansowania na realizację przedsięwzięcia
związanego z usuwaniem (demontaż, transport i unieszkodliwienie)
wyrobów zawierających azbest z pokryć dachowych lub elewacji
z terenu Gminy Rogowo
w ramach Programu Utylizacji Azbestu ogłoszonego przez
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu**

- 1. Imię, nazwisko i adres albo nazwa i siedziba Wnioskodawcy**, czyli właściciela nieruchomości, na której znajduje się obiekt, z którego planuje się usunąć wyroby zawierające azbest.

Imię i nazwisko (nazwa):

.....

adres (siedziba):

.....

(miejscowość) (nr posesji)

.....

(kod pocztowy-poczta)

nr telefonu kontaktowego:

.....

- 2. Tytuł prawny do nieruchomości**, na której znajduje się obiekt, z którego planuje się usunąć wyroby zawierające azbest:

.....

(własność, współwłasność, użytkowanie wieczyste, trwałe zarząd, ograniczone prawo rzeczowe, stosunek zobowiązaniowy, inny)

- 3. Lokalizacja obiektu**, z którego planuje się usunąć wyroby zawierające azbest z pokryć dachowych lub elewacji:

adres:

.....

(miejscowość) (nr posesji)

obręb geodezyjny:

.....

nr ewidencyjny działki:

.....

- 4. Ilość obiektów**, z których planuje się usunąć wyroby zawierające azbest:

.....

- 5. Rodzaj obiektów**, z których planuje się usunąć wyroby zawierające azbest:

.....

(mieszkalny, inwentarski, usługowo-handlowy, przemysłowo-produkcyjny, magazynowy, inny budynek gospodarczy w tym garaż, użyteczności publicznej, inny (jaki?))

6. Rodzaj wyrobu zawierającego azbest planowanego do usunięcia:

- płyty azbestowo-cementowe faliste

.....

(inny, podać jaki?)

7. Ilość wyrobów zawierających azbest planowanych do usunięcia z poszczególnych obiektów:

.....

(ilość, jednostka [m² lub kg])

.....

(ilość, jednostka [m² lub kg])

(Uwaga: przyjmuje się że 1 m² płyty azbestowo-cementowej waży 11 kg)

8. Planowany termin realizacji przedsięwzięcia:

- termin rozpoczęcia, czyli termin rozpoczęcia prac związanych z demontażem wyrobów zawierających azbest:

.....

- termin zakończenia, czyli termin przekazania powstałych odpadów niebezpiecznych zawierających azbest do unieszkodliwienia:

.....

9. Planowane koszty realizacji przedsięwzięcia (brutto):

Koszt łączny: ..... zł

Koszty przedsięwzięcia określono na podstawie: .....

(kosztorysu inwestorskiego, własnego szacunku, zawartej umowy, w inny sposób (podać jaki))

Uwaga: ująć wyłącznie koszty kwalifikowane, a więc związane wyłącznie z:

- demontażem wyrobów zawierających azbest,
- transportem powstałych odpadów zawierających azbest do miejsca unieszkodliwienia,
- przekazaniem do unieszkodliwienia powstałych odpadów.

Szacując koszty we własnym zakresie można przyjąć, że koszt demontażu, transportu i unieszkodliwienia wynosi 23 zł brutto za 1 m² lub 11 kg płyty.

10. Nr porządkowy pod którym obiekt, z którego planuje się usunąć wyroby zawierające azbest został zinwentaryzowany w gminnej inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest (Uwaga: wypełnia pracownik Urzędu Gminy w Rogowie)

Miejscowość: .....; l.p: .....

Do wniosku należy załączyć:

- 1) Wypełnione i podpisane Oświadczenie właściciela nieruchomości według wzoru przygotowanego przez WFOŚiGW w Toruniu i załączonego do niniejszego wzoru wniosku o dofinansowanie.
- 2) Dokonane w Starostwie Powiatowym w Rypinie zgłoszenie zamiaru wykonania robót budowlanych polegających na wymianie pokrycia dachowego z potwierdzeniem wpływu do Starostwa zgłoszenia (Zgłoszenie można dokonać według druku zgłoszenia przygotowanego przez Starostwo Powiatowe w Rypinie i załączonego do niniejszego wzoru wniosku o dofinansowanie) lub uzyskaną decyzję o pozwoleniu na budowę.
- 3) Kopię mapy ewidencyjnej lub zasadniczej obejmującej teren nieruchomości, na której położony jest obiekt, z którego planuje się usunąć wyroby zawierające azbest.

.....

(podpis Wnioskodawcy)

Załącznik nr 1
do druku Wniosku
o przyznanie dofinansowania na realizację przedsięwzięcia
związanego z usuwaniem
wyrobów zawierających azbest z pokryć dachowych lub elewacji
z terenu Gminy Rogowo
w ramach Programu Utylizacji Azbestu ogłoszonego przez
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu

....., dnia .....
(miejscowość, data)

Dane właściciela nieruchomości:

Imię i nazwisko (nazwa):

.....

adres (siedziba)

.....

(miejscowość) (nr posesji)

.....

(kod pocztowy-poczta)

OŚWIADCZENIE

Oświadczam, że deklaruję realizację zadania polegającego na zdjęciu, zabezpieczeniu i utylizacji azbestu zgodnie z aktualnie obowiązującymi wymaganiami prawnymi przy dofinansowaniu w formie dotacji przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu.

Jednocześnie oświadczam, że nowe pokrycie dachowe wykonam we własnym zakresie.

.....
(podpis właściciela nieruchomości)

Program Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest Gminy Rogowo opracował:
Andrzej Ciborski
ul. Sommera 21/22
87-500 Rypin
(tel. kom. 503 042 456)
